

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Antisemitisme als politiek wisselgeld: Welke frames domineren het politieke en mediadiscours over antisemitisme in Nederland?

Weijtens, Max

Citation

Weijtens, M. (2025). *Antisemitisme als politiek wisselgeld: Welke frames domineren het politieke en mediadiscours over antisemitisme in Nederland?*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4260014>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ANTISEMITISME ALS POLITIEK WISSELGELD

**Welke frames domineren het politieke en mediadiscours over antisemitisme
in Nederland?**

door

Max Weijtens

4459725

Masterscriptie

Journalistiek en Nieuwe Media

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Leiden

13 juni 2025

Onder begeleiding van dr. Peter Burger

Tweede lezer: dr. Alexander Pleijter

SAMENVATTING

Het debat over antisemitisme in Nederland is complex en gepolariseerd. Zowel media als politiek zijn spelers in dit debat en hanteren daarbij uiteenlopende interpretaties. Om een beter inzicht te krijgen van dit debat, is het nodig om de dominante frames te identificeren die door deze actoren worden gebruikt. Specifieke frames kunnen namelijk zorgen voor een bepaalde interpretatie van de werkelijkheid wat kan leiden tot (de)stigmatisering van bepaalde groepen en (de)legitimering van beleid. Daarom luidt de onderzoeksvraag: Welke frames domineren het politieke en mediadiscours over antisemitisme in Nederland? Dit onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een inductieve framinganalyse volgens de methode van Van Gorp (2007). Dit resulteert in zeven frames: 1) Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme, 2) Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme, 3) Antisemitisme-symptoom-van-falende-integratie-en-gezag, 4) Antisemitisme-nu-is-herhaling-van-de-geschiedenis, 5) Islam-brengt-antisemitisme, 6) Antisemitisme-is-kanarie-in-de-kolenmijn en 7) Bestrijd-antisemitisme-niet-met-moslimhaat.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	6
2. THEORETISCH KADER	9
2.1 Frames uitwisseling tussen media en politiek	9
2.1.1 Wisselwerking frames: politiek, media (en publiek)	9
2.1.2 Reconstructie van Frames	12
2.2 Berichtgeving over Israël en Palestina	13
2.2.1 Verschillende framing: het Israël-Palestina conflict	13
2.2.2 De rol van journalisten	15
2.3 Benadering antisemitisme	15
2.3.1 IHRA-definitie	16
2.3.2 Controverse rondom New Antisemitism	17
2.3.3 Vectoren van "New Antisemitisme"	19
2.3.4 Politiek antisemitisme	21
2.4 Holocaust-herinnering	24
3. METHODE	27
3.1 Dataverzameling	27
3.2 Inductieve framinganalyse	29
3.2.1 Het verzamelen van teksten	29
3.2.2 Het open coderen	29
3.2.3 Axiaal coderen	30
3.2.4 Het selectieve coderen en de emanatie	30
3.3 Relateren van politieke en media databron	31
3.4 Betrouwbaarheid & Validiteit	31
4. RESULTATEN	32
4.1 Het Politieke Domein	32
4.1.1 Geert Wilders, Partij voor de Vrijheid (PVV)	32
4.1.1.1 Wilders Islam-brengt-antisemitisme-frame	33
4.1.1.2 Wilders Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame	33
4.1.1.3 Wilders Israëlhaat-voedt-antisemitisme	34

4.1.2 Dilan Yeşilgöz, Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)	34
4.1.2.1 Yeşilgöz' antisemitisme is symptoom falende integratie	35
4.1.2.2 Yeşilgöz' Antisemitisme is de kanarie in de kolenmijn: collectieve verantwoordelijkheid	36
4.1.3 Pieter Omtzigt & Nicolien van Vroonhoven, Nieuw Sociaal Contract (NSC)	37
4.1.3.1 Vroonhovens antisemitisme-is-gevolg-gezagscrisis	37
4.1.3.2 Vroonhovens Antisemitisme-is-gevolg-integratiecrisis	38
4.1.4 Caroline van der Plas, BoerBurgerBeweging (BBB)	38
4.1.4.1 Van der Plas' Geen-'Ja-maar'-bij-antisemitisme-frame	39
4.1.4.2 Van der Plas' Herinnerings-frame	39
4.1.4.3 De politiek-correcte elite kijkt weg van antisemitisme	40
4.1.4.5 Van der Plas Islam-brengt-antisemitisme-frame	42
4.1.5 Frans Timmermans, GroenLinks-Partij van de Arbeid (GL-PvdA)	43
4.1.5.1 Timmermans antisemitisme begint bij onverschilligheid	44
4.1.5.2 Timmermans Bestrijd-antisemitisme-niet-met-moslimhaat	45
4.1.5.3 Timmermans Antisemitisme-is-eeuwenoud-frame	46
4.1.6 Henry Bontenbal, Christen Democratisch Appel (CDA)	46
4.2 Het Media Domein	48
4.2.1 De Telegraaf	48
4.2.1.1 7 oktober 2023 Aanslag Hamas op Israël	48
4.2.1.2 10 maart 2024 Opening van het Holocaustmuseum	49
4.2.1.3 6 mei 2024 UvA demonstraties	50
4.2.1.4 7 november 2024 Maccabi-rellen Amsterdam	50
4.2.1.5 22 november 2024 Publicatie antisemitismeplan	51
4.2.2 De Volkskrant	52
4.2.2.1 7 oktober 2023 Aanslag Hamas op Israël	52
4.2.2.2 10 maart 2024 Opening van het Holocaustmuseum	52
4.2.2.3 6 mei 2024 UvA demonstraties	53

4.2.2.4 7 november 2024 Maccabi-rellen Amsterdam	54
4.2.2.5 22 november 2024 Publicatie antisemitismeplan	55
5 Conclusie	57
6 Discussie	61
LITERATUURLIJST.....	66

1. INLEIDING

“Een Jodenjacht in Amsterdam,” “Wij zijn het Gaza van Europa geworden,” en “Muslims with Palestinian flags hunting down Jews,”¹ zo uitte PVV-leider Geert Wilders zijn verontwaardiging over de gebeurtenissen in de nacht van 7 op 8 november 2024. Ook VVD-leider Dilan Yeşilgöz sprak haar afschuw uit: “Ongelooflijke, zieke beelden van de aanvallen op Joodse Nederlanders en Israëliërs in Mokum. Pure tuig. Pure Jodenhaat. Mijn maag draait ervan om.”² Caroline van der Plas (BBB) reageerde met: “Regelrechte Jodenhaat, en dat terwijl in Amsterdam ook de herdenking van de Kristallnacht plaatsvond.”³ Nicolien van Vroonhoven (NSC) uitte haar zorgen: “Ik maak me grote zorgen over de Jodenhaat, het antisemitisme en de veiligheid van Joden en Israëliërs in Nederland. De gebeurtenissen vannacht doen denken aan de donkerste pagina’s uit onze geschiedenis.”⁴ Premier Dick Schoof veroordeelde de aanvallen als “volstrekt onacceptabele antisemitische aanvallen op Israëliërs.”

Dit zijn de eerste reacties van de partijleiders van de coalitiepartijen en de premier op de gewelddadige incidenten in Amsterdam na de voetbalwedstrijd tussen Ajax en Maccabi Tel Aviv. Israëlische supporters werden na afloop van de wedstrijd geconfronteerd met aanvallen door groepen die antisemitische motieven leken te hebben. De gewelddadigheden trokken niet alleen nationale aandacht, maar leidden ook internationaal tot ophef. Zo kondigde de Israëlische premier Benjamin Netanyahu aan dat Israël vliegtuigen zou sturen om zijn burgers uit Nederland te evacueren. De Amerikaanse president Joe Biden sprak zijn afkeuring uit over het geweld in Amsterdam. Ook internationale media besteedden uitgebreid aandacht aan de gebeurtenis: kranten als *The Guardian* (Boztas, 2024) en *The New York Times* (Yoon, 2024) plaatsten de rellen prominent op hun voorpagina’s.

De rellen in Amsterdam en de daaropvolgende media-aandacht en politieke reacties vormen misschien wel het meest exemplarische voorbeeld in Nederland van hoe mediaberichtgeving en politiek discours bijdragen aan de constructie van de realiteit rondom gevoelige thema’s

¹ Wilders, G [geertwilderspvv]. (2024 8 november). Een Jodenjacht in Amsterdam. Wij zijn het Gaza van Europa geworden [X]. X. Geraadpleegd op 22 februari 2025, van <https://x.com/geertwilderspvv/status/1854780863864529223>

² Yesilgoz, D [DilanYesilgoz]. (2024 8 november). Ongelooflijke, zieke beelden van de aanvallen op Joodse Nederlanders en Israëliërs in Mokum. Pure tuig. Pure Jodenhaat. Mijn maag draait ervan om [X]. X. Geraadpleegd op 22 februari 2025, van <https://x.com/DilanYesilgoz/status/1854770809211892000>

³ Van der Plas, C [lientje1967]. (2024 8 november). Regelrechte Jodenhaat, en dat terwijl in Amsterdam ook de herdenking van de Kristallnacht plaatsvond [X]. X. Geraadpleegd op 22 februari 2025, van <https://x.com/lientje1967/status/1854831210326880327>

⁴ Van Vroonhoven, N [Nvanvroonhoven]. (2024 8 november). Ik maak me grote zorgen over de Jodenhaat, het antisemitisme en de veiligheid van Joden en Israëliërs in Nederland [X]. X. Geraadpleegd op 22 februari 2025, van <https://x.com/Nvanvroonhoven/status/1854804777370112092>

die met Israël te maken hebben. De berichtgeving van het incident was aanvankelijk eenduidig; met nadruk op antisemitisme en geweld tegen Joden. Later verschenen meer genuanceerde analyses in de media, waaruit bleek dat ook Maccabi-supporters zich provocerend en gewelddadig hadden gedragen. Deze gebeurtenis illustreert hoe framing in de media en politieke retoriek niet alleen de perceptie van gebeurtenissen beïnvloedt, maar ook hoe bepaalde narratieven mogelijk domineren in het publieke debat over Gaza, Israël, antisemitisme en pro-Palestijnse protesten.

Sinds de aanval van Hamas op 7 oktober 2023 en het daaropvolgende antwoord van Israël is het conflict tussen beide partijen opnieuw intensief opgelaaid. Het conflict heeft niet alleen directe gevolgen in de betrokken regio's, maar resoneert wereldwijd. De rellen rond de wedstrijd tussen Ajax en Maccabi Tel Aviv in Amsterdam laten zien hoe het conflict kan leiden tot geweld buiten het Midden-Oosten. Internationale, nationale en lokale overheden worden gedwongen hierop te reageren, de media op deze politieke reactie en zo wordt de publieke opinie in verschillende richtingen beïnvloedt. In de context van het debat over alles wat met Israël te maken heeft, duikt de term 'antisemitisme' vaak op.

Dat de aandacht voor 'antisemitisme' is toegenomen, blijkt uit een analyse van het krantenarchief Nexis Uni. Sinds 7 oktober 2023 is het aantal artikelen waarin de term voorkomt bijna verdrievoudigd: van 3.000 artikelen in het jaar ervoor naar meer dan 8.500 in het jaar erna. Dit roept de vraag op hoe het concept 'antisemitisme' in de media wordt gepresenteerd, welke frames daarbij dominant zijn en wie daar verantwoordelijk voor zijn.

Naast de toegenomen media-aandacht tonen cijfers van belangenorganisatie Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) ook een opvallende stijging in geregistreerde antisemitisch gelabelde incidenten. In 2023 werden 379 incidenten gerapporteerd, bijna 2,5 keer zoveel als in 2022 (155 incidenten) (CIDI, 2023, p. 3). In vergelijking met 2021, tot dan toe het jaar met de meeste incidenten (183), gaat het om een verdubbeling. Deze stijging valt buiten de gebruikelijke trend van de afgelopen dertien jaar.

Deze toename in zowel het veelvuldig gebruik van de term antisemitisme in de media als de absolute aantallen antisemitisch gelabelde incidenten benadrukken de urgentie om te onderzoeken hoe antisemitisme wordt geframed door zowel media als politieke partijen. De manier waarop antisemitisme wordt geframed in de politiek en media beïnvloedt namelijk niet alleen hoe incidenten worden geïnterpreteerd,

maar mogelijk ook welke beleidsmaatregelen en maatschappelijke reacties hieruit voortvloeien. Een dominante framing kan bepaalde groepen stigmatiseren of juist beschermen, wat gevolgen heeft voor sociale verhoudingen en beleidskeuzes. Het is cruciaal om inzicht te krijgen in hoe politieke en media-actoren 'antisemitisme' construeren en hoe deze verschillende constructies bijdragen aan maatschappelijke percepties en spanningen. Een framingonderzoek kan bijdragen aan meer bewustzijn van de omgang van de term antisemitisme in het publieke debat en levert een basis voor reflectie op journalistieke en politieke verantwoordelijkheden.

Vanuit wetenschappelijk perspectief is een framingonderzoek van antisemitisme in de media en politiek essentieel om te begrijpen hoe de betekenis en interpretatie van het concept worden gevormd en gemobiliseerd. Framingtheorie stelt dat taal niet slechts een neutrale weergave van de werkelijkheid is, maar actief bijdraagt aan de constructie ervan (Entman, 1993). In de context van antisemitisme betekent dit dat politieke actoren en mediaorganisaties de term strategisch kunnen inzetten om bepaalde narratieven te versterken of te delegitimeren. Er is al eerder onderzoek over hoe antisemitisme te definiëren (White, 2020; Goldfeder, 2021) en naar mediarepresentatie van Israël en Gaza (Ruigrok et al., 2009; Shupak, 2017), maar een constructivistische analyse van hoe de Nederlandse politiek en media 'antisemitisme' framen ontbreekt. Daarom staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Welke frames domineren het politieke en mediadiscours over antisemitisme in Nederland?* Bij de beantwoording van deze vraag wordt gepoogd de strijd over wie de definitie en interpretatie van antisemitisme in Nederland bepaalt, uiteen te zetten.

Om deze vraag te beantwoorden, zal eerst een theoretisch kader worden geschetst waarin relevante concepten en theorieën worden besproken. Vervolgens wordt de methodologie uiteengezet, waarna de resultaten van de framinganalyse worden gepresenteerd. Ten slotte volgt een conclusie waarin de uiteindelijk gevonden frames worden samengevat en bediscussieerd.

2. THEORETISCH KADER

Om deze 'framingstrijd' in politiek en media goed te kunnen analyseren, biedt dit theoretisch kader een raamwerk van concepten, theorieën en relevante bevindingen waarop de eigen analyse kan voortbouwen. De basis wordt gelegd door een bespreking van mediatheorieën over de uitwisseling van frames tussen media en politiek. Vervolgens wordt ingegaan op de berichtgeving over Israël en Palestina, een thema dat structureel verweven is met het debat over antisemitisme. Daarna wordt het concept van antisemitisme zelf uitgediept, waarbij verschillende definities en academische debatten rondom de term worden besproken. Dit is relevant, omdat de manier waarop antisemitisme wordt geframed afhankelijk is van de gehanteerde definitie en politieke context. Aansluitend wordt de term *new antisemitism* behandeld, die inzicht geeft in hoe antisemitisme en antizionisme in het politieke en maatschappelijke debat met elkaar worden verweven.

2.1 Frames uitwisseling tussen media en politiek

De relatie tussen politiek en media is symbiotisch en vormt de basis voor het ontstaan, circuleren en uiteindelijk beïnvloeden van de publieke opinie. In de volgende paragrafen wordt deze wisselwerking uiteengezet, waarbij de verschillende rollen en invloeden van politiek, media en het publiek in het framingproces uiteengezet worden.

2.1.1 Wisselwerking frames: politiek, media (en publiek)

De relatie tussen politiek en media is wederkerig. De media hebben de politiek nodig als onderwerp en bron van nieuws: waakhonden van de macht, duiders van politieke actoren en soms zelfs politiek satiricus. Tegelijkertijd is de politiek afhankelijk van de media om politieke boodschappen over te brengen, beleid te communiceren en de publieke opinie te beïnvloeden. Deze afhankelijkheidsrelatie bepaalt in grote mate hoe politiek wordt bedreven en hoe het publiek politieke informatie ontvangt en interpreteert.

Strategische informatie-uitwisseling tussen media en politiek verloopt via *framing*, een proces waarbij specifieke aspecten van een gebeurtenis worden geselecteerd en uitgelicht om een bepaalde interpretatie te sturen (Entman, 1993). Van Gorp (2007, p. 13) beschouwt frames als hulpmiddelen om betekenis te verlenen aan een werkelijkheid, om situaties te definiëren, verantwoordelijkheden en oorzaken aan te duiden, oplossingen aan te geven en om eventueel een moreel oordeel te vellen. Politieke actoren, zoals partijen en belangenorganisaties hebben

baat bij strategisch gebruik van frames via media om publieke percepties en beleidsdiscussies te sturen (Lawrence, 2010, p. 265). Tegelijkertijd spelen journalisten een actieve rol in de framing van de politieke boodschappen in de nieuwsberichten die zij maken. Zo kunnen journalisten frames *reframen* in overeenstemming met journalistieke verantwoordelijkheden, zoals objectiviteit of het bieden van diverse perspectieven (Lawrence, 2010, pp. 265-286).

Frames beïnvloeden hoe mensen over een onderwerp nadenken, *agenda-setting* richt zich op waarover mensen nadenken. Agenda-setting gaat over de manier waarop politici media gebruiken om bepaalde onderwerpen op de agenda te zetten, terwijl journalisten op hun beurt bepalen welke politieke kwesties aandacht krijgen (McCombs & Shaw, 1972). Als media consistent en systematisch de voorkeur geven aan een bepaalde framing is er mogelijk sprake van *bias* (Entman, 2007, p. 163). Wanneer bevooroordeling niet systematisch gebeurt, maar sporadisch, spreekt men van *slant* (Entman, 2007, p. 165). Het samenspel van agenda-setting en framing speelt een belangrijke rol in het democratische proces, doordat politieke machthebbers ermee bepalen welke kwesties als problemen worden gezien en hoe de publieke opinie hierover wordt gevormd, wat uiteindelijk de stemkeuze van de kiezer kan beïnvloeden (Entman, 2007, pp. 170-171).

De *indexing hypothesis* van Bennett (1990) stelt dat journalistieke berichtgeving over politieke kwesties grotendeels de grenzen volgt die worden bepaald door het debat binnen de politieke en bestuurlijke elites. Deze hypothese stelt dat journalisten vooral standpunten overnemen die al binnen invloedrijke kringen circuleren, waardoor kritische of alternatieve perspectieven vaak buiten beeld blijven. Dit zou betekenen dat de rol van politieke elites als *agenda-setters* enorm krachtig is en de rol van de pers als onafhankelijke waakhond van de macht beperkt. Echter, Althaus (2003) toont op basis van een inhoudsanalyse van berichtgeving over de *Golfoorlog* aan dat dit niet zo zwart-wit is en dat journalisten wél buiten de kaders van eliteconflicten opereren, vooral bij de discussie over de middelen waarmee beleidsdoelen worden gerealiseerd. De invloed van elites op journalistieke framing is daarmee niet absoluut en onder bepaalde omstandigheden is wel degelijk ruimte voor alternatieve en kritische stemmen.

Onderzoek van Brants en Van Praag (2015) laat zien dat de relatie tussen politiek en media verder gaat dan de hierboven genoemde klassieke theorieën. De auteurs zetten uiteen dat media niet alleen een arena zijn waarin politiek plaatsvindt, maar ook een plek waarin politieke actoren, instituties en processen zich aanpassen aan de medialogica.

Politiek is dus 'gemedieerd', dat wil zeggen: media zijn de dominante bron van informatie over politiek en politici communiceren gemedieerde boodschappen met burgers via de media. Dit zorgt ervoor dat journalisten, die bepalend zijn in wat wel en niet nieuws is, bepalender zijn voor de interpretatie van de werkelijkheid dan politici, aldus Brants en Van Praag (2015, p.397-398). Politici spelen hier op in door hun communicatiestrategieën aan te passen, door bijvoorbeeld met *news management* en *spin* hun eigen frames te laten domineren (Brants & Van Praag, 2015, p.398). Dit zorgt voor een interactie waarin politici reageren en anticiperen op de framing door media en media handelen op hun beurt ook op basis van wat zij denken dat het publiek wil. Het publiek zelf wordt ook invloedrijker in deze wisselwerking tussen media en politiek door sociale media. Het publiek is niet langer passief maar actief, emotioneel betrokken en machtig. Politici en media anticiperen op deze publieksverwachtingen wat leidt tot wat Brants & Van Praag *Towards a Logic of the Public* noemen (2015, p. 403-405). Zij wijzen er tegelijkertijd op dat de invloed van het publiek niet moet worden overschat.

Een recent voorbeeld waaruit de wisselwerking tussen publiek en politiek blijkt is het woord 'tribunalen'. Dit woord circuleerde eerst op Telegram en werd vervolgens door politici opgepikt, waarna het verder werd genormaliseerd in het publieke debat (Data School, 2023, p. 38-42). Dit voorbeeld toont hoe frames uit de politiek niet alleen worden overgenomen door media en burgers, maar ook omgekeerd, hoe frames en termen die op sociale media ontstaan, hun weg vinden naar het politieke debat.

Van den Heijkant et al. (2024) maken de frame-uitwisseling tussen media en politiek nog concreter door te onderzoeken hoe bij de Europese pensioenhervormingen mediaframes niet losstaan van de politieke context waarin ze opereren. Op basis van inhoudsanalyse van ruim duizend artikelen uit vier landen tonen zij aan dat media gebruikmaken van terugkerende framingstrategieën die in sterke mate samenvallen met ideologische stromingen van politieke partijen. In linkse kranten domineren frames over sociale ongelijkheid en burgers in de knel, terwijl rechtse kranten vaker individuele verantwoordelijkheid en economische urgentie benadrukken. De resultaten laten een structurele frame-uitwisseling zien tussen media en politiek, waarbij kranten niet alleen boodschappen doorgeven, maar selectief politieke frames versterken die aansluiten bij hun redactionele voorkeur (Van Heijkant et al., 2024, p. 1144). Daarmee bevestigt dit onderzoek hoe media een plek kunnen bieden aan bepaalde beleidsframes uit de politiek, maar daarin ook een rol speelt in welke frames je wel en niet te zien krijgt, wat uiteindelijk

bepalend kan zijn voor de vorming van publieke opinie.

Hierop aansluitend, toont Missier (2022) hoe populaire media sneller meegaan met rechts-populistische partijen door anti-immigratieframes te versterken, terwijl kwaliteitsmedia zoals *NRC* en *Volkskrant* meer kritisch zijn. Dit onderzoek is gebaseerd op een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van de manier waarop Nederlandse mainstream en populaire media xenofobe en extreemrechtse retoriek van de Partij voor de Vrijheid (PVV) en Forum voor Democratie (FvD) tijdens de Provinciale Verkiezingen in 2019 behandelden. Centraal staat de vraag hoe deze retoriek gelegitimeerd werd in de publieke sfeer, en hoe bepaalde frames deze normalisatie van extreemrechtse discoursen faciliteren.

2.1.2 Reconstructie van Frames

Van Gorp (2007, p. 15) benadert framing als een sociaal en cultureel proces waarin gedeelde betekeniskaders, *frame packages*, centraal staan. Hij stelt dat framing niet alleen draait om expliciete woorden of beelden, maar ook om diepere structuren die ingebed zijn in een bredere maatschappelijke context. In tegenstelling tot kwantitatieve framinganalyses, die vooraf vastgestelde frames meten, gebruikt Van Gorp een inductieve benadering om frames vanuit het bronmateriaal zelf te reconstrueren. In dit onderzoek wordt zijn framinganalyse toegepast om te achterhalen welke dominante frames over antisemitisme worden ingezet in politiek en media. Hierbij wordt geanalyseerd welke *framing devices*, zoals woorden, metaforen en symbolen, een frame oproepen en welke *reasoning devices*, zoals oorzaak-gevolgredeneringen en morele oordelen, de interpretatie verder sturen. In de methodesectie zal hier verder op worden ingegaan.

Maesele (2010) laat concreet zien hoe de uitwisseling van frames tussen media en belanghebbende groepen plaatsvindt, door het debat over genetisch gemodificeerd voedsel (GM) in België met een media-inhoudsanalyse van kranten tussen 1998 en 2007 te doorgronden. In zijn analyse benadrukt Maesele de rol van *framesponsors*: actoren die actief proberen om hun specifieke frames in de media te verspreiden en te laten domineren met als doel de publieke opinie te beïnvloeden. Deze framesponsors kunnen wetenschappelijke instituten, de industrie, NGO's en sociale bewegingen zijn. Zij gebruiken via persberichten, strategische communicatie, protestacties en mediacampagnes de media als arena voor het delen van hun GM-frames. Maesele beschrijft hoe journalisten bepaalde frames overnemen, afhankelijk van wie het meeste toegang heeft tot de media en welke narratieven het meest dominant zijn binnen de politieke en economische context. De wederkerige relatie tussen media

en politiek blijkt uit deze studie onder meer uit hoe politieke actoren mediaframes gebruiken om beleidskeuzes te legitimeren. Als een wetenschappelijke instelling als framesponsor succesvol het *scientific progress frame* in de media krijgt, kan de politiek dit gebruiken als argument om regulering van GM-voedsel te versoepelen (Maesele, 2010, pp. 286-287). Tegelijkertijd nemen ook media politieke frames over om zo bepaalde beleidskeuzes te legitimeren. Wanneer framesponsors als politici en bedrijven succesvol het *cost-benefit-frame* (GM-voedsel is nodig voor economische groei) inzetten, wordt dat door de media vaak overgenomen, wat bijdraagt aan de acceptatie van dit frame. NGO's en oppositiepartijen proberen op hun beurt framing te forceren. Als zij bijvoorbeeld via protesten en mediacampagnes het *corporate control-frame* kunnen versterken, kan dat druk zetten op de politiek om meer regulering in te voeren (Maesele, 2010, p. 294).

2.2 Berichtgeving over Israël en Palestina

In Nederland is het debat over antisemitisme nauw verweven met de manier waarop de Israëlisch-Palestijnse kwestie wordt geframed in media en politiek. Zo is een terugkerende discussie of kritiek op Israël antisemitisch is, of dat het een legitieme vorm van politieke kritiek betreft. Het is daarom relevant om te bekijken hoe nieuws over het Israëlisch-Palestijns conflict wordt geframed. Die framing laat namelijk zien hoe gevoelig het conflict ligt, en hoezeer de perceptie daarvan samenhangt met de manier waarop uitspraken als 'antisemitisch' worden gekwalificeerd, zowel in de media als in academische studies.

2.2.1 Verschillende framing: het Israël-Palestina conflict

Ruigrok et al. (2009) onderzochten hoe het Israëlisch-Palestijnse conflict werd geframed in de media en in hoeverre deze frames in de loop van tijd veranderden. Voor hun analyse voerden zij een grootschalige contentanalyse uit op 43.629 artikelen uit *The Washington Post* (VS), *The Guardian* (VK) en *NRC Handelsblad* (NL), gepubliceerd tussen 1997 en 2007. Met behulp van *Associative Framing* analyseerden zij hoe termen zoals 'Israël', 'Palestina', 'bezette gebieden' en 'veiligheidsbarrière' in de berichtgeving werden gebruikt en met elkaar in verband werden gebracht. Uit hun bevindingen blijkt dat Israël in alle drie de kranten aanzienlijk vaker wordt genoemd dan Palestina. Daarnaast ligt de nadruk sterk op *episodische framing*, waarbij de berichtgeving vooral gericht is op geweldsincidenten, en veel minder op *thematische framing*, waarin structurele oorzaken en contexten van het conflict worden belicht. Opvallend was dat *The Guardian* consequent de term "bezet gebied" blijft

hanteren, terwijl *NRC Handelsblad* en *The Washington Post* na 2000 vaker de neutralere term "Palestijns gebied" gebruiken. Verder wordt na de aanslagen van 9/11 Palestina in Amerikaanse en Nederlandse kranten steeds vaker gekoppeld aan terrorisme, en neemt tijdens de Tweede Intifada (2000-2005) de conflictgerichte framing toe, terwijl de *vredesframing* juist afneemt. De onderzoekers concluderen dat van de drie kranten vooral *NRC Handelsblad* een sterkere pro-Israël bias vertoont (Ruigrok et al., p. 26). Episodische en thematische framing zijn generieke frames, oftewel meer algemene frames die op verschillende onderwerpen kunnen worden toegepast. Dit in tegenstelling tot *issueframes* waar dit scriptie-onderzoek op focust. Dit zijn specifieke frames die betrekking hebben op een bepaald onderwerp (issue). Ze definiëren de aard van het probleem, wie er verantwoordelijk is, en welke oplossingen er zijn; dezelfde aspecten waarop Van Gorp (2007) frames bouwt.

Shupak (2017, p. 10) analyseert artikelen over het Palestijns-Israëliëse conflict van *The New York Times* en stelt dat de krant een "*both sides*"-narratief hanteert, waarmee wordt gesuggereerd dat beide partijen in gelijke mate verantwoordelijk zijn voor het conflict. Volgens Shupak is dit een misleidende voorstelling van zaken, omdat het de machtsongelijkheid en de disproportionele menselijke en materiële schade aan Palestijnse zijde negeert. Hij toont aan dat *The New York Times* deze framing versterkt door essentiële context weg te laten, zoals het langdurige Israëliëse embargo op Gaza en de structurele ongelijkwaardigheid tussen beide partijen. Shupak is kritisch want vindt dat het conflict in werkelijkheid een vorm van koloniale onderdrukking betreft (Shupak, 2017, p. 24). Bovendien benadrukt hij dat *The New York Times* Hamas structureel frame als "extremistisch", terwijl Israël vaker wordt neergezet als rationeel en gematigd. Volgens Shupak ondersteunt deze framing impliciet het Israëliëse beleid.

Deze bevinding contrasteert met Suwarno & Sahayu (2020) die aan de hand van een *critical discourse analysis* van *The New York Times* concluderen dat de krant Israël juist regelmatig als "agressor" en Palestina als "slachtoffer" presenteert. De berichtgeving vertoont een ambivalente houding: Israël wordt in verband gebracht met termen als "*attack*", "*killed*", en "*annexed*", terwijl Israëliëse acties soms ook als defensief worden geframed. Interessant genoeg vermijdt de krant expliciete verwijzingen naar Palestijns geweld, terwijl Israëliëse acties wél expliciet worden benoemd. Wel moet gezegd worden dat de analyse van Shupak een stevigere onderbouwde kritiek biedt op de framingmechanismen binnen *The New York Times*. Echter, het is geen wetenschappelijk artikel; een duidelijke methode en transparantie over de sample mist.

Tegelijkertijd, Suwarno & Sahayu analyseren in totaal maar acht artikelen in een korte tijdspanne (2019-2020) met een critical discourse analysis-benadering die voornamelijk tekstuele kenmerken onderzoekt. Suwarno & Sahayu (2020, p. 219-224) vergelijken de berichtgeving van *The New York Times* met die van *The Jakarta Post*. Hieruit blijkt dat *The Jakarta Post* een duidelijke pro-Palestijnse *bias* vertoont; in lijn met de Indonesische buitenlandse politiek en publieke opinie. Deze overeenkomst onderstreept hoe nieuwsmedia geneigd kunnen zijn om het dominante politieke discours te volgen, aldus de indexing hypothesis (Bennett, 1990). Ook Shupak (2017) zou dit kunnen stellen met zijn bevindingen in de *New York Times*, waarbij de krant impliciet Amerikaans pro-Israël beleid steunt.

Waar deze studies de framing van het conflict analyseren, zijn er ook studies die zich richten op zij die een rol spelen bij de framing: de journalisten die verslag doen van antisemitisme.

2.2.3 De rol van journalisten

In plaats van naar de inhoud van mediaberichtgeving te kijken, onderzoekt Baugut (2021) hoe Duitse journalisten hun eigen rol zien wanneer zij verslag doen over antisemitisme. Hij koppelt zijn analyse aan bredere theorieën over *advocacy journalism* (Charles, 2019) en *constructive journalism* (Bro, 2019), die pleiten voor een actieve journalistieke rol bij het bevorderen van sociale cohesie en rechtvaardigheid. Verder refereert hij aan de *indexing hypothesis* (Bennett, 1990), wat impliceert dat Duitse journalisten mogelijk de officiële overheidslijn volgen, waarin antisemitisme expliciet wordt veroordeeld. Uit interviews met Duitse journalisten die regelmatig rapporteren over antisemitisme blijkt dat de meeste zichzelf beschouwen als objectieve, neutrale verslaggevers die het publiek informeren zonder expliciete politieke agenda (Baugut, 2021, p. 541). Echter, veel journalisten wijken af van hun gebruikelijke neutraliteitsnorm wanneer het specifiek over antisemitisme gaat. Zij beschouwen antisemitisme als een moreel en historisch beladen kwestie die een actieve houding vereist. Baugut (2021, p. 548) beschrijft dat veel journalisten het als hun taak zien om niet alleen te informeren, maar ook om actief de Joodse gemeenschap een stem te geven en antisemitisme te bestrijden.

2.3 Benadering antisemitisme

Antisemitisme is een beladen concept dat op verschillende manieren wordt geïnterpreteerd en geframed in de media, politiek en academische wereld.

Deze studie richt zich niet op het vaststellen van een definitie van antisemitisme, maar onderzoekt hoe de term wordt geconstrueerd door verschillende politieke partijen en kranten. De focus ligt daarbij op een constructivistische benadering, waarin de strijd om de definitie en de framing van het concept centraal staan. Hiertegenover staat een objectivistische benadering, waarin antisemitisme wordt beschouwd als een vastomlijnd fenomeen en geïdentificeerd wordt aan de hand van waarneembaar gedrag. Hoewel een uitgebreide objectivistische analyse van antisemitisme buiten de reikwijdte van deze studie valt, is het toch zinvol om relevante studies in dit kader mee te nemen. Deze studies bevatten toepasbare concepten die bruikbaar zijn voor eigen onderzoek. In deze sectie worden daarom zowel studies met een constructivistische benadering als objectivistische benaderingen besproken.

2.3.1 IHRA-definitie

De discussie over wat als antisemitisme geldt, is sterk gepolitiseerd. Een belangrijk ijkpunt in dit debat is de definitie van de *International Holocaust Remembrance Alliance* (IHRA), die door veel landen en organisaties wordt gehanteerd.

“Antisemitisme is een bepaalde perceptie van Joden die tot uiting kan komen als een gevoel van haat jegens Joden. Retorische en fysieke uitingen van antisemitisme zijn gericht tegen Joodse of niet-Joodse personen en/of hun eigendom en tegen instellingen en religieuze voorzieningen van de Joodse gemeenschap.” (IHRA, z.d.)

Onder academici, journalisten en activisten heerst kritiek over de reikwijdte van de definitie. Zo waarschuwt White (2020) dat de IHRA-definitie te breed is en het risico met zich meebrengt dat legitieme kritiek op Israël of solidariteit met Palestina als antisemitisch wordt bestempeld. White (2020, p. 68) laat aan de hand van beleidsrapporten en empirische voorbeelden zien dat het gelijkstellen van antizionisme aan antisemitisme kan leiden tot het delegitimeren van kritiek op Israëlijs beleid, wat volgens hem de daadwerkelijke strijd tegen antisemitisme ondermijnt. Daartegenover staat het perspectief dat de IHRA-definitie juist noodzakelijk is om nieuwe, meer verborgen vormen van antisemitisme te herkennen. Goldfeder (2021, p.16) benadrukt dat antisemitisme zich aanpast aan de politieke en sociale context en zich tegenwoordig vaak manifesteert in de vorm van antizionisme. Volgens hem is de definitie duidelijk niet bedoeld om meningsuiting te verbieden, maar om antisemitische intimidatie en discriminatie te herkennen. Goldfeder (2021, p.50) wijst erop dat kritiek op Israël, vergelijkbaar met kritiek op andere

landen, niet als antisemitisch wordt gezien volgens de IHRA-definitie. Hij eindigt met de waarschuwing dat antisemitisme een 'kanarie in de kolenmijn' is voor bredere vormen van intolerantie, oftewel: het bestrijden ervan beschermt niet alleen de Joodse gemeenschap, maar ook de samenleving als geheel (2020, p. 4).

Naast discussies over de toepassing van de IHRA-definitie, wijzen andere auteurs op de bredere historische en ideologische context van antisemitisme. Gerstenfelds (2016, p. 83) hoofdargument is dat antisemitisme altijd dezelfde kern heeft behouden, namelijk het idee dat Joden een vorm van "absolute kwaad" vertegenwoordigen, maar dat de vorm waarin dit geuit wordt, is aangepast aan verschillende historische en ideologische contexten. Gerstenfeld schrijft gemeenschappelijke kenmerken toe die antisemitisme en anti-Israëlisme verbinden (2016, pp. 85-88). Zo worden 1) zowel Joden als Israël gedemoniseerd tot de ultieme vijand, waarbij negatieve stereotypen voortdurend worden gereproduceerd. 2) Worden Joden en Israël beiden met dubbele standaarden gemeten. 3) Worden Joden al sinds de middeleeuwen gedemoniseerd vanuit religieuze, etnische en politieke contexten: de Jood geportretteerd als de moordenaar van Christus, in de 20e eeuw als de raciale vijand, en tegenwoordig als de imperialistische onderdrukker, zo ook Israël. 4) Tot slot worden Joden en Israël beiden vergeleken met nazi's in anti-Israëliëse retoriek, een strategie die Gerstenfeld "*Nazifying Israel*" noemt (2016, p. 90).

Tot slot benadrukken Waxman et al. (2022, p. 1804) dat het debat over de definitie van antisemitisme niet alleen over terminologie gaat, maar ook over de politieke inzet ervan. De onderzoekers gaan op zoek naar de oorzaken van de verschillende bevindingen en proberen met een verbindende oplossing te komen door wederzijds begrip over de complexiteit van antisemitisme te vergroten. Dit pogen zij door antisemitisme constructivistisch te benaderen vanuit vier verschillende invalshoeken: het vaststellen van motieven (die vaak verborgen of onbewust zijn), het interpreteren van percepties (die variëren tussen individuen en gemeenschappen), het beoordelen van objectieve effecten (wat telt als significante schade of uitsluiting) en het vermijden van onbewuste stereotypen en culturele tropen (die diep in de samenleving zijn ingebed).

2.3.2 Controverse rondom New Antisemitism

Het concept van "*new antisemitism*" illustreert hoe de betekenis van antisemitisme in de tijd kan verschuiven en hoe er in politiek en maatschappelijke debatten wordt gestreden om toe-eigening van de term.

Met *new antisemitisme* wordt doorgaans bedoeld: antisemitisme na de Tweede Wereldoorlog dat is geëvolueerd van openlijke Jodenhaat naar een meer bedekte politieke vorm, namelijk vijandigheid tegen Israël (Shaw, 2015). Aanhangers van deze theorie stellen dat veel kritiek op Israël in werkelijkheid een verkapte vorm van antisemitisme is (Shaw, 2015). Dit maakt dat de term omstreden is.

Een belangrijk debat rond "new antisemitism" is dus of de term een valide concept is, of een politiek instrument om kritiek op Israël te delegitimeren. Critici zoals Lerman (2015, p.1) stellen dat de term, al doet de naam anders geloven, niet nieuw is, maar sinds 1970 wordt gebruikt om kritiek op Israël gelijk te stellen aan antisemitisme. Lerman zegt dat de term politiek beladen is mede dankzij de actieve betrokkenheid van pro-Israëliëse groepen en de Israëlische regering die het begrip strategisch gebruiken om kritiek op Israël te delegitimeren. Ook pro-Israëliëse organisaties, joodse gemeenschapsleiders, academici, en rechtse politici zouden de term te pas en te onpas gebruiken. Lerman (2015, p. 4-5) is sceptisch over de term en beschrijft dat de term politieke doelen dient en leidt tot een sterk gepolitiseerde discussie over antisemitisme, waarbij traditionele joodse steun voor sociale rechtvaardigheid en mensenrechten wordt aangetast.

Klug (2015, p. 497) voegt hieraan toe dat vijandigheid jegens Israël niet automatisch antisemitisch is, tenzij het voortkomt uit de stereotypische constructie van 'de Jood'. Hij benadrukt dat verschillende redenen, zoals inzet voor mensenrechten of antikolonialisme, achter kritiek op Israël kunnen schuilen zonder dat deze antisemitisch zijn. Klug (2015) vindt dat het gebruik van 'new antisemitism' nuances verdoezelt en een genuanceerd debat ondermijnt. Shaw (2015) wijst er ook op dat Israël een belangrijke rol speelt in de manier waarop antisemitisme zich vandaag de dag manifesteert. Hij beschrijft dat de nauwe identificatie van Israël als een "Joodse staat" de scheidslijn tussen kritiek op Israël en antisemitisme voor velen vervaagt, zowel binnen als buiten de Joodse gemeenschap. Shaw (2015) concludeert dat dit leidt tot polarisatie in het debat: aan de ene kant worden critici van Israël beschuldigd van antisemitisme, en aan de andere kant worden zorgen over antisemitisme afgedaan als een politieke afleidingsmanoeuvre. Aan de andere kant benadrukken voorstanders van de term, zoals Cravatts (2011, p. 2803-2804), dat "new antisemitisme" zich onderscheidt van modern antisemitisme en klassiek antisemitisme. Hij verwijst naar de Working Definition of Antisemitism van de European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, die aangeeft dat antisemitisme zich ook kan manifesteren door disproportionele kritiek op Israël, het vergelijken van

Israël met nazi-Duitsland en het ontkennen van het recht van het Joodse volk op zelfbeschikking.

2.3.3 Vectoren van "New Antisemitisme"

Judaken (2008) argumenteert dat de elementen die antisemitisme kenmerken in feite al decennialang, zo niet eeuwenlang bestaan, maar dat de opkomst van digitale media en globalisering antisemitisme wereldwijd in een nieuwe context plaatst. Ook stelt hij dat elke escalatie in het Arabisch-Israëliësch conflict leidt tot oproepen om een 'new antisemitisme' te erkennen:

1. **Antisemitisme aan de extreemlinkse zijde:** Bepaalde kringen stellen Israël gelijk aan imperialistische en koloniale macht. Binnen antiglobalistische bewegingen vermengen antisemitische complottheorieën zich soms met kritiek op neoliberalisme en kapitalisme, waarbij 'Joodse elites' als hoofdschuldigen worden aangewezen (Judaken, 2008, pp. 544-548).

Hierop aansluitend focust Cravatts (2011) zich in zijn onderzoek naar links-antisemitisme op "linkse" universiteiten. Cravatts (2011) stelt dat universiteiten steeds meer bolwerken zijn geworden van anti-Israëliësch en antisemitische retoriek, die vooral afkomstig is van de linkse academische elite en radicaal progressieve studentenbewegingen. Hij betoogt dat de Israëlische staat systematisch wordt gedemoniseerd in academische kringen. Israël wordt neergezet als een 'koloniaal' en 'apartheidsregime'. Volgens Cravatts (2011, p. 2817-2822) heeft academische objectiviteit plaatsgemaakt voor politiek activisme binnen vakgebieden zoals Midden-Oostenstudies, genderstudies en postkoloniale studies. Volgens Cravatts falen universiteitsbestuurders in het aanpakken van antisemitisme, hetzij uit onwetendheid, hetzij uit ideologische sympathie met anti-Israëliësch bewegingen. Zijn kritiek (2011, p. 2801) op "links" antisemitisme richt zich vooral op de normalisering ervan, het eenzijdige beeld van Israël als de vijand, rationalisering van Palestijnse gewelddaden, vergelijkingen tussen Israël en nazi-Duitsland, of beweringen dat Israël genocide pleegt. Ook is Cravatts (2011) kritisch dat linkse academische disciplines Israël uitsluitend benaderen vanuit een postkoloniale lens, waarbij Israël wordt gezien als een koloniaal project dat de Palestijnen onderdrukt. Studentenorganisaties zoals Students for Justice in Palestine organiseren jaarlijks 'Israel Apartheid Week', waarbij het frame

domineert dat Israël, net als voorheen Zuid-Afrika, er een apartheidsregime op nahoudt (Hitchcock, 2023). Shaw (2015, p. 160-161) plaatst net als Cravatts een kritische kanttekening bij de term "apartheid" als beschrijving van het Israëlische systeem, omdat de situatie niet exact overeenkomt met het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime. Toch erkent hij dat er veel structurele parallellen zijn, met name in de segregatie en juridische ongelijkheid tussen Joden en Palestijnen.

2. **Islamistisch antisemitisme:** Judaken (2008, pp. 540-543) wijst erop dat de islamitische wereld historisch gezien een andere verhouding tot Joden heeft gehad dan het christendom, maar dat antisemitische sentimenten in de moderne islamitische wereld vaak worden versterkt door geopolitieke factoren. Sinds de Zesdaagse Oorlog is antisemitisme binnen islamistische kringen systematisch verbonden met anti-Israëlische en anti-westerse sentimenten. Groeperingen zoals Hamas en Hezbollah verspreiden antisemitische complottheorieën en beroepen zich op religieuze teksten om antisemitisme te legitimeren.
3. **Holocaustontkenning:** Aanvankelijk verspreid door neonazistische en extreemrechtse kringen in Europa en de VS. In de jaren 80' en 90' werd Holocaustontkenning een wereldwijd fenomeen, mede door de verspreiding van internet (Judaken, 2008). Deze bevinding overlapt met die van Rensmann (2020). Rensmann zet uiteen in welke politieke stromingen welke vormen van antisemitisme voorkomen. Hij schaaft Holocaustontkenning onder de mondiale radicaal-rechtse beweging. Judaken wijst er ook op dat Holocaustontkenning in de islamitische wereld voorkomt (2008, pp. 540-552).
4. **Antiracistisch antisemitisme:** Een veelgebruikt voorbeeld hierbij is de vergelijking tussen Israël en het Zuid-Afrikaanse apartheidssysteem. Hier wordt antiracistische retoriek ingezet op een manier die antisemitische ondertonen kan bevatten, zoals de ontkenning van het bestaansrecht van Israël als Joodse staat (Judaken, 2008, pp. 548-552). Een paradoxale vorm van antisemitisme die Rensmann (2020) onder de radicaal-linkse stroming schaaft.
5. **Antizionisme als nieuwe vorm van antisemitisme:** Hoewel niet alle antizionisme per definitie antisemitisch is, stelt Judaken (2008, pp. 549-552) dat bepaalde vormen ervan, zoals het ontkennen van Israël als legitieme staat, een moderne uiting van antisemitisme zijn. Deze vijfde vector, komt ook terug in de drie door Rensmann

onderscheiden politieke stromingen. Binnen de radicaal-rechtse beweging wordt Israël soms gezien als symbool van de 'internationale Joodse macht', wat aansluit bij klassieke antisemitische denkbeelden. Bij islamistisch antisemitisme is antizionisme expliciet verbonden met religieuze en politieke vijandigheid tegenover Israël als 'Joodse staat'. Groeperingen zoals Hamas en Hezbollah presenteren Israël niet alleen als een geopolitieke tegenstander, maar als een entiteit die vernietigd moet worden. Binnen radicaal-links antisemitisme en postkoloniale ideologieën wordt antizionisme vaak gepresenteerd als 'legitieme' kritiek op Israël, maar kan het ook vormen aannemen waarin Israël wordt gedemoniseerd als een 'koloniale' of 'apartheidsstaat'.

2.3.4 Politiek antisemitisme

Zowel de discussie over de IHRA-definitie als het concept "new antisemitism" laten zien dat de strijd om de definitie van antisemitisch niet alleen een academisch, maar vooral een politiek en maatschappelijk vraagstuk is.

Volgens Rensmann (2020, p. 84) wordt antisemitisme ingezet als een politiek mobilisatiemiddel door verschillende actoren, waaronder staten, politieke partijen en transnationale bewegingen (Rensmann, 2020, p. 84). Rensmann schrijft deze ontwikkeling toe aan globalisatie en komt met drie kenmerken die passen bij het door hem genoemde huidige "globale antisemitisme" (2020, p. 90-92). Allereerst Joodse samenzweringsmythes; joden worden gezien als de drijvende kracht achter globalisering en economische crises. Ten tweede, holocaustontkenning of -relativering; de Shoah wordt gebagatelliseerd of ontkend als 'zionistische propaganda'. En als derde haat tegen Israël; de staat Israël wordt gedemoniseerd als een 'koloniaal' of 'apartheidssysteem'. Rensmann benadert antisemitisme door het te bekijken vanuit drie grote transnationale politieke stromingen en de antisemitische werkwijze die zij inzetten als mobiliserende factor (2020, pp. 85-95). De manier waarop antisemitisme wordt gedefinieerd en geïnterpreteerd is vaak afhankelijk van politieke belangen. Om politieke verschillen beter te begrijpen, volgt hieronder een objectivistische uiteenzetting van de verschillende politieke stromingen die antisemitisme aanwenden en de manieren waarop zij dit doen (Rensmann, 2020, pp. 85-95). De politieke stromingen overlappen in zekere mate met de vijf vectoren van new antisemitism eerder genoemd door Judaken (2008, pp. 539-552).

1. **De mondiale radicaal-rechtse beweging:** De radicaal-rechtse politiek heeft antisemitisme historisch gezien altijd geïntegreerd in haar nationalistische identiteit:
 - a. *Witte suprematie en 'de grote vervanging'*: de complottheorie dat 'globalisten' – vaak een codewoord voor Joden – een massale migratie naar westerse landen organiseren.
 - b. *Conspiratieve anti-globalisering*: Joden worden geassocieerd met internationale instituties en financiële elites die nationale soevereiniteit bedreigen.
 - c. *Holocaustontkenning en revisionisme*: sommige radicaal-rechtse groepen minimaliseren of ontkennen de Holocaust om hun nationalistische narratieven te versterken.
 - d. *Gemodereerd antisemitisme*: de opkomst van rechts-populistische partijen heeft antisemitisme in sommige gevallen gemodereerd door pro-Israëliëse retoriek te hanteren, maar onderhuids blijven klassieke antisemitische denkbeelden aanwezig.

Een interessante toevoeging aan dit laatste punt is de studie van Wodak (2018) die de relatie tussen radicaal-rechtse ideologieën en antisemitisme in hedendaags Europa onderzoekt. Ze doet haar studie in de context van opkomende radicaal-rechtse populistische partijen in Europa, zoals *Front National* in Frankrijk, de *AfD* in Duitsland, en *Jobbik* in Hongarije. Deze partijen profileren zich vaak als nationalistisch en anti-globalistisch en hanteren soms subtiele, gecodeerde vormen van antisemitisme. Aan de hand van een kwalitatieve discursieve analyse van politieke retoriek en mediagebruik merkt Wodak op dat deze partijen vooral gebruik maken van indirecte verwijzingen (bijv. kritiek op "globalisten" als eufemisme voor Joden), Holocaust-ontkenning of bagatellisering en *victim-perpetrator reversal*, waarbij Joden niet als slachtoffers maar als daders worden afgeschilderd, bijvoorbeeld door hen verantwoordelijk te houden voor de financiële crisis. Wodak (2018, p. 26) concludeert dat antisemitisme nog steeds een actief onderdeel is van de retoriek van radicaal-rechtse partijen, hoewel het minder expliciet is dan in het verleden. Missier (2022, pp. 10-11) concludeert iets soortgelijks bij de Nederlandse politieke partijen PVV en FVD. Terwijl PVV en FvD zich pro-Israël opstellen en beweren antisemitisme te bestrijden, worden er in online gemeenschappen van FvD antisemitische uitspraken gedaan. De paradox is dat populistische partijen antisemitisme afwijzen, maar tegelijkertijd

samenzweringstheorieën verspreiden die vaak antisemitische ondertonen hebben, zoals het idee dat 'de elite' of 'de globalisten' de samenleving manipuleren (Missier, 2022, p. 4-7).

2. **Islamistisch antisemitisme:** radicale islamitische bewegingen hebben antisemitisme geïnstitutionaliseerd in hun politieke en ideologische strijd op drie niveaus:
 - a. *Terroristische netwerken zoals Al-Qaeda en ISIS* die de Joden als ultieme vijanden van de islam beschouwen.
 - b. *Regionale groeperingen zoals Hamas en Hezbollah* die antisemitisme verankeren in hun politieke en militaire agenda's.
 - c. *Islamitische staten zoals Iran* die Holocaustontkenning en *eliminatie-antisemitisme* combineren met steun aan antisemitische groeperingen.

Islamistisch antisemitisme verschilt van de radicaal-rechtse variant door zijn religieuze en eschatologische component, maar het deelt veel kenmerken, waaronder de nadruk op een 'Joodse wereldsamenzwering'.

3. **Radicaal-linkse antisemitisme en postkoloniale ideologieën:** binnen radicaal-linkse bewegingen heeft antisemitisme zich volgens Rensmann (2020) ontwikkeld via de verstrengeling van antizionisme en postkoloniale theorieën. Dit uit zich volgens Rensmann via:
 - a. De demonisering van Israël als een 'apartheidsstaat' of een 'koloniale bezettingsmacht'.
 - b. BDS-bewegingen die oproepen tot volledige boycot van Israël en Israëliische burgers.
 - c. Complottheorieën over een 'Joodse lobby' die regeringen en media zou controleren.

Linkse bewegingen verwerpen vaak de beschuldiging van antisemitisme door te stellen dat ze 'slechts kritiek op Israël' geven. Echter, zoals Rensmann (2020, p. 92) betoogt, verwordt die kritiek vaak tot een radicale '*othering*' van Israël en zijn burgers, waarbij Joodse symbolen en instellingen ook doelwit worden.

Samenvattend toont de discussie over de IHRA-definitie en het concept "new antisemitism" aan dat de strijd om de definitie van antisemitisme niet alleen een academisch, maar vooral een politiek en maatschappelijk

vraagstuk is. De spanning tussen het beschermen van Joodse gemeenschappen en het waarborgen van ruimte voor legitieme kritiek op Israël blijft een centraal thema in het debat. Verder manifesteert antisemitisme zich dus op verschillende manieren binnen verschillende politieke stromingen.

2.4 Holocaust-herinnering

De Holocaust speelt een belangrijke rol in discussies over de definitie en constructie van antisemitisme. Stein (1998) onderzoekt hoe de herinnering aan de Holocaust wordt gebruikt als een retorisch en symbolisch middel in sociale bewegingen, specifiek binnen de lesbische/gay-beweging en de christelijke rechterzijde in de Verenigde Staten. De Holocaust wordt in het artikel gepresenteerd als een krachtig "*collective action frame*", een retorisch middel waarmee sociale bewegingen hun identiteit definiëren, hun vijanden aanwijzen en morele autoriteit claimen (Stein, 1998, p. 520). Het gebruik van de Holocaust als frame roept sterke emotionele associaties op, omdat het een historische gebeurtenis is waarbij het onderscheid tussen goed en kwaad onmiskenbaar is. Stein (1998, p. 520) onderscheidt twee hoofdvormen van Holocaust-retoriek:

- **Revisionisme:** Pogingen om de historische feiten over de Holocaust te herschrijven of aan te passen, bijvoorbeeld door de nadruk te leggen op de mate waarin homoseksuelen slachtoffer waren van het naziregime.
- **Metafoorgebruik:** Het trekken van parallellen tussen de Holocaust en hedendaagse gebeurtenissen, zoals het vergelijken van de AIDS-crisis met genocide.

Door zich te positioneren als slachtoffers van hedendaagse vormen van onderdrukking, proberen bewegingen zoals de lesbische/gay-beweging een morele autoriteit te verkrijgen vergelijkbaar met die van Holocaust-slachtoffers. Het frame maakt het mogelijk om tegenstanders te presenteren als morele equivalenten van de nazi's, wat bijdraagt aan een gepolariseerd wij-zij denken. De christelijke rechterzijde gebruikt de Holocaust op een andere manier, namelijk ontkenning en verdraaiing. In plaats van de Holocaust te ontkennen, zoals sommige extreemrechtse groepen doen, proberen meer mainstream conservatieven de Holocaust-herinnering te herinterpreteren om hun eigen slachtofferschap te claimen en de morele autoriteit van de gay-beweging te ondermijnen (1998, pp. 528-533). Zo wordt beweerd dat homoseksuelen niet alleen geen slachtoffers waren, maar zelfs een rol speelden in het naziregime, zoals

gesuggereerd in het controversiële boek *The Pink Swastika*.

Stein (1998, pp. 533-535) noemt het gebruik van de Holocaust als frame in sociale bewegingen krachtig maar problematisch. Het roept morele connotaties op die zowel kunnen mobiliseren als polariseren. Bovendien kan het leiden tot verdraaiing van historische feiten en bijdragen aan nieuwe vormen van antisemitisme. Onderzoek in Nederland toont aan dat sommige leerlingen weerstand tonen tegen lessen over de Holocaust (Ensel & Stremmelaar, 2012).

Sutcliffe (2024) laat zien dat Holocaust-empathie geen neutraal concept is. Sutcliffe zet zo uiteen hoe Holocaust-herinnering als empathie politieke posities legitimeren, zoals de verdediging van Israël. Sutcliffe (2024, pp. 298-233) introduceert de "*redemptive anti-antisemitism*", die beschrijft hoe antisemitisme wordt ingekaderd als een ultiem kwaad, waarbij het bestrijden ervan wordt gezien als een weg naar het overwinnen van alle vormen van haat. Deze benadering van antisemitisme sluit andere slachtoffergroepen uit, zo wordt Palestijns lijden vaak gebagatelliseerd of gezien als een bedreiging voor het narratief van Joods slachtofferschap. Dit creëert een hiërarchie van slachtofferschap, waarin empathie voor sommige groepen prevaleert.

Dit theoretisch kader heeft de wisselwerking tussen media en politiek belicht door een basis te schetsen van de klassieke concepten die hier onderdeel van uitmaken. De bespreking van antisemitisme als een politiek en sociaal construct heeft de diversiteit aan definities en interpretaties blootgelegd, die mogelijk ook in Nederlandse debatten doorwerkt. Daarnaast heeft de analyse van "*new antisemitism*" en de relatie tussen antisemitisme en het Israëlisch-Palestijnse conflict inzichtelijk gemaakt hoe specifieke frames strategisch worden ingezet om politieke posities te legitimeren of te delegitimeren. Op basis van de literatuur zijn er aantal frames die mogelijk, opduiken in het bronmateriaal van de Nederlandse media en politiek. Zo zal er mogelijk een *IHRA-definitie frame* zijn, dat wordt aangehaald door voorstanders van de term om kritiek op Israël te bestrijden, terwijl critici de term zullen beschouwen als inperking van solidariteit met Palestina. De verwachting is ook dat er een aansluitend *Israël-kritiek is antisemitisme frame* is, waarin kritiek op Israël gelijkgesteld wordt aan antisemitisme, door pro-Israëliische actoren. Daar tegenin zal er waarschijnlijk een tegenframe zijn: *antizionisme is geen antisemitisme*. Dit frame zal worden gebruikt door critici van Israël om zich te distantiëren van antisemitische verwijten. Een *Holocaust-herinnering frame* zal aanwezig kunnen zijn waarbij de verwachting is dat dit frame wordt gebruikt om morele autoriteit te claimen door pro-Israël actoren, maar misschien ook wel door pro-Palestina actoren die deze twee

met elkaar in gelijke trekken. *Islamitisch antisemitisme frame* dat stelt dat de islam een bron is voor het huidig antisemitisme in Nederland. Op deze theoretische basis kunnen we nu voortbouwen met de inductieve framinganalyse waarover nu een methode volgt.

3. METHODE

Dit onderzoek richt zich op het analyseren van welke frames in de Nederlandse politiek en media domineren, door welke partijen deze frames worden gevormd en hoe deze worden geclaimd. Het doel is om de strijd uiteen te zetten wie de definitie en interpretatie van antisemitisme bepaalt en in welke vormen dit gebeurt. Daarvoor wordt onderzocht welke politieke partijen beweren te bepalen wat antisemitisme inhoudt. Ook Nederlandse kranten worden in dit onderzoek opgenomen om te kijken hoe er in de media over antisemitisme wordt gesproken en mogelijk welke frames in deze media domineren. Dit kwalitatieve onderzoek wordt gedaan met een *inductieve framinganalyse* van Van Gorp (2007; 2009). Deze methode wordt toegepast op politieke- en mediabronnen (kranten). De analyse van zowel framing in politiek als framing in de media is relevant, omdat deze twee domeinen elkaar beïnvloeden in de constructie van publieke betekenisgeving, zoals in het theoretisch kader beschreven. Politici proberen via media hun frames te verspreiden, ook wel als framesponsors (Maesele, 2010), terwijl media deze frames al dan niet overnemen, bewerken of contrasteren met alternatieve frames (Entman, 2004; Van Gorp, 2007). Beide domeinen verdienen een analyse om bloot te leggen welke frames over antisemitisme betrokken zijn bij publieke betekenisgeving.

3.1 Dataverzameling

De data die geanalyseerd is, komt van politieke bronnen en mediabronnen. Voor de politieke databronnen wordt gebruikgemaakt van:

- sociale media: officiële accounts van politieke partijen en fractieleiders. Hierin worden ook parlementaire uitspraken en media optredens opgenomen die worden gedeeld door deze accounts. Ook nieuwsbrieven en links naar de partijwebsite die de politici op hun sociale media delen zijn geanalyseerd.
- Partijwebsite: gepubliceerde nieuwsbrieven op partijwebsites.

De coalitiepartijen, de grootste oppositiepartij en de grootste stijger in de peilingen van 2024-2025 zijn onderzocht. Er is gekozen voor dit zestel omdat het zowel de huidige coalitiepartijen als belangrijke oppositiepartijen omvat. De vier coalitiepartijen – PVV, VVD, NSC en BBB – vormen de kern van het huidige kabinet en hebben daarmee invloed op beleidsvorming, inclusief onderwerpen als antisemitisme en buitenlandbeleid. Daarnaast is GroenLinks-PvdA als de grootste oppositiepartij een belangrijke speler aan de politieke linkerzijde tegenover een rechts kabinet. Het CDA wordt meegenomen vanwege de

verschuiving in de politieke verhoudingen, aangezien het in recente peilingen als vierde partij staat en daarmee een relevante invloed behoudt in het politieke discours (EenVandaag, 2025). Partijen die ook uitgesproken zijn in het debat rondom Israël-Palestina, zoals de SGP en DENK, zijn niet meegenomen in dit onderzoek in verband met de haalbaarheid.

Voor de mediabronnen wordt gebruik gemaakt van:

- Krantenartikelen uit *De Telegraaf* en *de Volkskrant*.
- Onder krantenartikelen vallen naast nieuwsberichten ook interviews, hoofdredactionele commentaren, columns en lezersbrieven.

Er is gekozen voor *De Telegraaf* en *de Volkskrant* in dit onderzoek omdat beide kranten een groot bereik hebben en verschillende politieke en ideologische achtergronden vertegenwoordigen. *De Telegraaf*, traditioneel rechtser georiënteerd, net als de coalitiepartijen, en populair onder een breed lezerspubliek. *De Volkskrant*, met een progressieve en links-liberale inslag, net als de grootste oppositiepartij, biedt een ander perspectief op politieke en maatschappelijke vraagstukken.

De tijdsperiode waarbinnen de bronnen gepubliceerd moeten zijn, is van 7 oktober 2023 tot en met 31 december 2024. Deze periode bevat meerdere momenten waarin media en politieke partijen invloed hebben gehad op de framing van antisemitisme. 7 oktober vond de aanslag van Hamas op Israël plaats, wat leidde tot een militaire reactie van Israël in Gaza. Op 22 november 2023 vonden verkiezingen plaats in Nederland, wat leidde tot een grote verschuiving in de politieke machtsverhouding met de overwinning van de PVV en de daaropvolgende kabinetsformatie. 7 november 2024 vonden de Maccabi-rellen in Amsterdam plaats wat leidde tot wereldnieuws en voor verdeelde politieke reacties zorgde.

De sleutelwoorden waarop gezocht wordt in de database van NexisUni en socialmedia-platform X zijn expliciete verwijzingen, zoals: *antisemitisme, antisemitisch, Jodenhaat, Jood, Joodse gemeenschap, Holocaust, Shoah, Israël, Palestina* en *antizionisme*. Ook zal er gelet worden op impliciete verwijzingen zoals termen als *wereldelite, globalisten, bankiers* of *kosmopolitische elites*, maar deze worden niet als zoekterm gebruikt.

Krantenarchief Nexis Uni levert met deze criteria 2544 krantenartikelen op, wat voor dit onderzoek onhaalbaar is. Daarom zijn er vijf piekmomenten uitgekozen waar de aandacht voor antisemitisme tussen 7 oktober 2023 en 31 december 2024 het grootst is. Een piekmoment loopt van vijf dagen voor de datum tot vijf dagen na de datum van het piekmoment. Uit de lijst van krantenartikelen die met deze

criteria verschijnt is met een systematisch steekproeftrekking om de vijf artikelen geselecteerd. De vijf piekmomenten zijn:

- **7 oktober 2023** | Aanval Hamas op Israël
- **10 maart 2024** | Opening Holocaustmuseum in Amsterdam
- **6 mei 2024** | Pro-Palestina studentenprotesten
- **7 november 2024** | Maccabi-rellen Amsterdam
- **22 november 2024** | Presentatie antisemitismeplan overheid

3.2 Inductieve framinganalyse

Het uitgangspunt van de inductieve framinganalyse van Van Gorp (2007) is dat frames niet vooraf vastliggen, maar voortkomen uit een diepere culturele en maatschappelijke context. In tegenstelling tot kwantitatieve framinganalyses, waarbij onderzoekers vooraf gedefinieerde frames identificeren en coderen, richt Van Gorp zich op een inductieve benadering, waarbij frames uit het bronmateriaal zelf worden gereconstrueerd. Deze methode biedt een diepgaand inzicht in hoe betekenissen en interpretaties in de samenleving worden gevormd en gereproduceerd en geeft de ruimte om met een open houding frames bloot te leggen. De methode werkt volgens een overzichtelijk stappenplan.

3.2.1 Het verzamelen van teksten

De eerste stap is het systematisch verzamelen van relevante teksten uit zowel de Nederlandse politiek als de kranten. Het gaat hierbij om teksten waarbij ook gericht gezocht wordt naar bronnen waarin specifieke actoren een frame promoten: *framesponsors*. In dit onderzoek zijn dat teksten van politieke partijen, omdat zij actief invloed uitoefenen op het publieke debat. Daarnaast worden krantenartikelen verzameld, aangezien journalistieke berichtgeving frames kan overnemen, versterken of bevragen. Omdat politieke partijen doorgaans een consistente boodschap uitdragen, is de kans groot dat hun uitingen één dominant frame bevatten. In nieuwsverslaggeving kunnen echter meerdere frames tegelijk voorkomen, wat de analyse complexer maakt. Door beide bronnen te combineren, ontstaat een breed beeld van de typen frames in media en politiek.

3.2.2 Het open coderen

In deze fase worden de verzamelde teksten systematisch geanalyseerd om terugkerende patronen en tekstuele elementen te identificeren. Hierbij wordt gelet op woordkeuze en labels. Hoe wordt antisemitisme omschreven? Worden specifieke termen gebruikt zoals 'nieuw antisemitisme' en 'antisemitisme als politiek wapen'? Ook wordt er

gekeken naar metaforen en symbolen en stereotypen en associaties. Na het open coderen ontstaat een uitgebreide lijst van terugkerende tekstuele elementen en patronen. Dit zijn nog geen frames, maar wel de bouwstenen ervan.

3.2.3 Axiaal coderen

Na de fase van open coderen, waarin losse framing devices (zoals woordkeuze, metaforen en oorzaak-gevolgredeneringen) zijn geïdentificeerd, is de volgende stap axiaal coderen. In deze fase worden verbanden gelegd tussen de verschillende codes om overkoepelende structuren en terugkerende patronen in de framing van antisemitisme te ontdekken. De verschillende codes worden gegroepeerd rond centrale assen om te bepalen welke frames er ontstaan. Vervolgens worden de centrale assen (thema's) waarop de frames rusten geïdentificeerd. En tot slot wordt aan de hand van reasoning devices het materiaal naar een abstracter niveau getild door te kijken naar verschillende definiëringen van de situatie, het aanduiden van de oorzaken, verantwoordelijkheid en oplossingen en morele uitspraken ten aanzien van de bestudeerde thematiek.

3.2.4 Het selectieve coderen en de emanatie

In de laatste stap worden de kernframes geïdentificeerd door de clusters van framing devices samen te brengen in een beperkt aantal overkoepelende frames. Dit gebeurt door de gevonden codes in een *signature matrix* te plaatsen, met als rij-ingangen de verschillende onderscheiden frames en als kolomingen de devices. Op het moment dat bepaalde codes passen bij bepaald onderscheiden frames en de keten zinvol is, is er sprake van een frame. Ook kan er worden nagegaan hoe de frames zich tot elkaar verhouden, bijvoorbeeld of tegenover een frame een bepaald *counterframe* kan worden geplaatst: een frame dat ingezet wordt om het tegengestelde frame te ontkrachten. Ook krijgen de blootgelegde frames in deze fase een naam.

De frames moeten voldoen aan deze vijf criteria:

1. Uitvoerige beschrijving – Frames moeten uitgebreid beschreven worden, inclusief framing en reasoning devices, om hun dominante positie te verduidelijken.
2. Probleemdefinitie – Frames moeten in staat zijn een kwestie te definiëren, inclusief het probleem, de verantwoordelijke en een mogelijke oplossing.

3. Abstractieniveau – Frames moeten abstract genoeg zijn om toepasbaar te zijn op verschillende onderwerpen.
4. Consistentie – Denkpatronen binnen frames moeten logisch en coherent zijn, zodat ze gekoppeld kunnen worden aan verantwoordelijkheid en oplossingen.
5. Bruikbaarheid – Frames moeten inzicht en begrip bieden over de situatie en praktisch toepasbaar zijn.

3.3 Relateren van politieke en media databron

Eerst zal, op basis van de aanpak van Van Gorp, worden geanalyseerd welke frames naar voren komen in de uitingen van politieke partijen, die in dit onderzoek worden beschouwd als de framesponsors. Er wordt verondersteld dat de frames vanuit deze politieke bronnen in hun meest 'zuivere' vorm te vinden zijn, aangezien politieke partijen actief hun boodschap, ook op ideologie gebaseerd, proberen te verspreiden. Vervolgens worden de kranten geanalyseerd om te onderzoeken hoe de bij de politiek geïdentificeerde frames daarin terugkomen. Worden frames overgenomen, versterkt, afgezwakt of juist tegengesproken? Deze antwoorden zullen in de conclusie uiteengezet worden. Deze aanpak volgt de methode die Maesele (2010) in zijn onderzoek hanteert.

3.4 Betrouwbaarheid & Validiteit

De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt gewaarborgd door transparant te werk te gaan en de lezer mee te nemen in de methodologische stappen die zijn gezet, bijvoorbeeld via de bijlagen waarin de stappen van het coderingsproces zijn gedocumenteerd. Ook wordt het denkproces van de onderzoeker in de tekst gedeeld met de lezer. Dat maakt deze scriptie wellicht omvangrijk, maar dat is nodig om de lezer inzicht te geven in hoe de onderzoeker tot zijn bevindingen is gekomen. Door de methode- en de resultatensectie stap voor stap te beschrijven, wordt de reproduceerbaarheid van het onderzoek vergroot.

De validiteit van het onderzoek wordt versterkt door de benadering van Van Gorp en de eisen die hij stelt aan een compleet frame. De onderzoeker moet namelijk aan vijf voorwaarden voldoen voordat een frame bruikbaar is. Tegelijkertijd blijft bij kwalitatieve framinganalyse altijd sprake van interpretatieve subjectiviteit. Juist daarom is transparantie essentieel, en zal in de discussie ook worden ingegaan op mogelijke tekortkomingen.

4. RESULTATEN

Dit scriptieonderzoek is gebaseerd op een omvangrijke hoeveelheid empirische data, namelijk circa 283 X-berichten en nieuwsbrieven afkomstig van zes verschillende politieke partijen (bijlage 1). Verder, circa 80 krantenartikelen uit twee landelijke dagbladen (de Volkskrant en De Telegraaf), verzameld rond vijf mediapiekmomenten waarin antisemitisme centraal staat. De hoeveelheid en spreiding van deze data maken het mogelijk om diverse vergelijkingen te maken: tussen verschillende tijdsperiodes, tussen politieke partijen onderling, tussen kranten, en tussen de framing in media en die in de politiek. De resultaten die hier uiteengezet worden, richten zich op de meest dominante frames in de politiek en media. Eerst zullen de politieke partijen en hun dominante frames besproken worden, waarin steeds wordt verwezen naar de framematrix (bijlage 6) die uitleg biedt over de constructie van deze frames en hun uitingen bij de betreffende partij. Vervolgens wordt dezelfde methode toegepast op de kranten, waarbij uiteengezet wordt welke dominante frames over antisemitisme uit de artikelen naar voren komen. Uiteindelijk worden deze twee domeinen met elkaar vergeleken en wordt tot op zekere hoogte beschreven hoe de media en politiek verschillen en overeenkomen wat betreft het kader waarin over antisemitisme wordt geschreven.

4.1 Het Politieke Domein

4.1.1 Geert Wilders, Partij voor de Vrijheid (PVV)

“Wat is Sigrid Kaag stil #Israel” (Bijlage 1.1.1.1). Het is een van de eerste berichten die Geert Wilders op 7 oktober 2023 op X plaatst. In dit bericht suggereert hij dat de oud-partijvoorzitter van D66 medeverantwoordelijk is voor de aanslagen, of op zijn minst voor het klimaat waarin deze heeft kunnen plaatsvinden. Dit is illustratief voor de beschuldigende X-berichten die daarop volgen, waarin Wilders systematisch de oppositie, linkse partijen, elite, media, extreem-links, islamitische gemeenschap en pro-Palestina-demonstranten in de verdachtenbank plaatst. Wilders schetst vijandbeelden, ingebed in een uitgesproken wij/zij-tegenstelling, waarin hij zichzelf positioneert als vertegenwoordiger van ‘het goede’, ‘het rationele’ of als de enige oplossing. Daarnaast doet Wilders politieke voorstellen die passen binnen zijn bekende discours, zoals “degrenzen dicht” (bijlage 1.1.1.15) en “zet ze het land uit” (bijlage 1.1.1.46); beleidsoplossingen die gericht zijn op het beperken van migratie, specifiek van moslims, en het straffen van overtreders. Antisemitisme wordt door

hem dus nadrukkelijk verbonden met bredere kwesties van immigratie, veiligheid en nationale identiteit.

4.1.1.1 Wilders Islam-brengt-antisemitisme-frame

Wilders hanteert een *Islam-brengt-antisemitisme-frame* (bijlage 6.5), waarin antisemitisme primair wordt voorgesteld als een gevolg van islamitische immigratie. Binnen dit frame wordt Jodenhaat niet beschouwd als een breder maatschappelijk verschijnsel, maar als een geïmporteerd probleem. De islamitische gemeenschap fungeert hierbij als de primaire bron van antisemitisme. Dit sluit naadloos aan bij Wilders ideologische standpunt waarin de islam wordt voorgesteld als een bedreiging voor de Nederlandse normen, waarden en vrijheden. In zijn berichten worden moslims impliciet en expliciet vereenzelvigd met Hamas, en wordt hun aanwezigheid in Nederland gekoppeld aan een toename van antisemitische incidenten. Uitingen zoals "waarom hebben we dat tuig ooit ons land binnengelaten?" (bijlage 1.1.1.28) illustreren de strategie waarin migratiebeleid direct parallel wordt getrokken aan antisemitische geweldsuitbarstingen. Antisemitische incidenten worden door Wilders voorgesteld als bewijs voor het falen van multiculturalisme en migratie. Wilders uit zijn zorgen en angst over het vergaan van de Nederlandse samenleving als we de toestroom van mensen met een islamitische achtergrond laten doorgaan. Hij stelt dat het Westen zich hiertegenover moet beschermen en dat Israël hierin een belangrijke rol speelt als hoeder tegen het kwaad van gewelddadige ideologieën (bijlage 1.1.2.3). Daarmee legitimeert dit frame zowel zijn standpunten over migratie als zijn pro-Israëliëse positie, en marginaliseert het tegelijk de islamitische gemeenschap binnen het publieke debat. Wilders oplossing voor antisemitisme is repressief van aard: uitzetting, paspoortafname en het sluiten van grenzen. Het doorschuiven van de verantwoordelijkheid voor antisemitisme naar de islamitische gemeenschap in Nederland marginaliseert en sluit deze groep uit. Iets waar oppositieleider Frans Timmermans tegenin gaat door te stellen dat antisemitisme niet met moslimhaat bestreden kan worden (bijlage 6.7).

4.1.1.2 Wilders Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame

Naast de islamitische gemeenschap wordt ook politiek links een centrale rol toebedeeld als medeplichtige aan het bestaan en de normalisering van antisemitisme. In dit *Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame* (Bijlage 6.1) beschuldigt Wilders linkse politici en bestuurders, zoals Sigrid Kaag, Frans Timmermans, Ahmed Aboutaleb en Femke Halsema, van het weggijken van, of zelfs faciliteren, van Jodenhaat. Links wordt neergezet als een ideologische beweging die, vanuit een streven naar diversiteit en

inclusiviteit, weigert antisemitisme binnen islamitische gemeenschappen te benoemen of te bestrijden. De “linkse elite” wordt geportretteerd als hypocriet: ze claimen morele superioriteit, maar offeren de veiligheid van Joden op voor hun multiculturalistische agenda. Wilders levert zo ook kritiek op de media en het onderwijs. In dit frame is de oplossing helder: benoem de schuldigen, erken islamitisch antisemitisme, stop met weggijken, maar ook: stem PVV. Dit frame functioneert zo als een oproep aan de kiezer en als een delegitimering van het politieke midden en links.

4.1.1.3 Wilders Israëlhaat-voedt-antisemitisme

Een derde dominant frame in de X-berichten van Wilders is de koppeling tussen kritiek op Israël (antizionisme) en antisemitisme. In dit *Geen-excuus-voor-antizionisme=antisemitisme*-frame lijkt het alsof Israëlhaat gelijkstaat aan antisemitisme (bijlage 6.2). Hoewel Wilders in sommige uitingen een onderscheid maakt tussen antisemitisme en kritiek op Israël, plaatst hij ze vrijwel altijd binnen één zinsketen: eerst wordt Israëlhaat aangehaald, vervolgens Jodenhaat en dat wekt de suggestie dat deze altijd in verband staan en misschien zelfs gelijk zijn. Politici, media, en demonstranten worden zo collectief verantwoordelijk gemaakt voor de toename van antisemitisme, onder het motto: “ze zeggen Israël, maar bedoelen Joden.” Dit frame legitimeert onvoorwaardelijke steun aan Israël en biedt tevens een stok om tegenstanders (bijvoorbeeld linkse politici, pro-Palestina-demonstranten) aan te vallen.

Wat eveneens opvalt, is dat wat Wilders niet zegt. Zo verwijst hij nauwelijks naar de Holocaust als historische waarschuwing voor het huidige antisemitisme of als waarschuwing van waar Jodenhaat uiteindelijk toe kan leiden. Dit staat in contrast met de andere geanalyseerde partijen, waar dergelijke verwijzingen wél frequent voorkomen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het aanhalen van de Holocaust, een typisch Europees probleem, antisemitisme positioneert als een westerse verantwoordelijkheid. Dit zou in contrast staan met de manier waarop Wilders het probleem het liefst kadert: als een externe dreiging die via migratie en de islam naar Nederland is geïmporteerd; een probleem van buitenaf.

4.1.2 Dilan Yeşilgöz, Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)

Dilan Yeşilgöz positioneert zichzelf gematigder in het antisemitisme debat dan Geert Wilders. Ze laat meer ruimte voor nuance, bijvoorbeeld in het conflict tussen Israël en Gaza. Deze meer genuanceerde benadering blijkt

ook in haar berichten over antisemitisme binnen de islamitische gemeenschap: ze benadrukt dat er 'gewone Nederlanders' zijn binnen die gemeenschap; mensen die bijdragen aan de samenleving (bijdrage 1.2.2.8).

Waar Yeşilgöz zich vooral krachtig over uitspreekt, is de onveiligheid van de Joodse gemeenschap. Ze roept iedereen op om op te staan tegen antisemitisme, want in een democratie dragen we daar met z'n allen verantwoordelijkheid voor. Deze houding sluit aan bij de klassiek-liberale ideologie van de VVD, waarin vooral de burgers zelf verantwoordelijk worden gehouden. Ze waarschuwt herhaaldelijk dat er veel op het spel staat als we daar als samenleving in tekortschieten. Yeşilgöz toont bovendien haar solidariteit met de Joodse gemeenschap door zichtbaar samen te werken met Joodse organisaties, politici en instellingen om antisemitisme actief te bestrijden, iets wat ook terug te zien is in de berichtgeving van Van der Plas (BBB).

4.1.2.1 Yeşilgöz' antisemitisme is een symptoom van falende integratie

Na de rellen rond de Maccabi-wedstrijd in de nacht van 7 november verschenen er beelden waarop vooral jongeren met een Noord-Afrikaanse achtergrond te zien waren. Al snel ontstond in het politieke debat het frame dat deze jongeren onvoldoende geïntegreerd zouden zijn, met het impliciete uitgangspunt dat goed geïntegreerde burgers zich niet schuldig maken aan antisemitisch geweld. Zo ontstond het narratief dat het Nederlandse integratiebeleid heeft gefaald, omdat jongeren met een migratieachtergrond de normen en waarden van onze samenleving onvoldoende zouden delen. Yeşilgöz verwijt dit falen vooral 'wegkijkend links'. Zo zei ze bijvoorbeeld:

“In 2019 noemde D66 de integratie van Marokkanen in Nederland nog een ‘doorslaand succes’. Inderdaad, veel mensen met een Marokkaanse achtergrond doen het prima. Het zijn Nederlanders die hard werken, volop bijdragen en voor wie de VVD staat. Maar dat is niet het hele verhaal.” (Bijlage 1.2.2.13)

Over links in het algemeen zei ze:

“Niet zoals links dat doet, door iedere succesvol geïntegreerde Nederlander van Marokkaanse of Turkse afkomst te behandelen als een exotisch diertje dat je met positieve discriminatie of zelfs een diversiteitsbokaal moet betuttelen.” (Bijlage 1.2.2.13)

Volgens Yeşilgöz vraagt de situatie om structurele veranderingen in het integratiebeleid, zoals: taaleisen, toezicht op weekendscholen en moskeeën, het weren van extremistische organisaties en het tegengaan van haatpredikers. Daarmee legt ze impliciet, zij het minder expliciet dan

Wilders, wel degelijk de verantwoordelijkheid voor de huidige antisemitische incidenten bij de islamitische gemeenschap. Een belangrijk verschil tussen Yeşilgöz en Wilders is dat Yeşilgöz het probleem toeschrijft aan delen van de islamitische gemeenschap en daarbij benadrukt dat er ook 'gewone Nederlanders' zijn binnen die gemeenschap die juist wel bijdragen aan de samenleving. Wilders daarentegen spreekt harder en zonder nuance over de islam in zijn geheel. Dit maakt het onderscheid tussen het *Antisemitisme-symptoom-van-falende-integratie-en-gezag-frame* en het *Islam-brengt-antisemitisme-frame* belangrijk. In het integratieframe wordt antisemitisme gepresenteerd als gevolg van een maatschappelijk falen binnen Nederland; een probleem dat we als samenleving moeten oplossen. Het islamframe daarentegen positioneert antisemitisme als iets dat inherent is aan de islamitische cultuur, en dus als een extern, geïmporteerd probleem. Het laatste is veel sterker gebaseerd op een wij-zij tegenstelling en leidt tot meer repressieve beleidsvoorstellen. Dit verklaart mogelijk ook waarom Wilders niet begint over 'een integratieprobleem' in zijn communicatie: hij ziet geen oplossing in integratie, alleen een oplossing in het weren van islamitische invloeden uit Nederland.

4.1.2.2 Yeşilgöz' Antisemitisme is de kanarie in de kolenmijn: collectieve verantwoordelijkheid

Het meest dominante frame dat naar voren komt in de X-berichten van Dilan Yeşilgöz is dat antisemitisme een probleem is waarvoor we als samenleving de verantwoordelijk dragen. Ze spreekt de samenleving direct aan op haar eigen morele plicht om op te staan tegen Jodenhaat. Dit sluit naadloos aan bij het klassiek-liberale gedachtegoed, waarin de individuele verantwoordelijkheid van burgers centraal staat. Yeşilgöz roept daartoe op: "We hebben met z'n allen de verantwoordelijkheid om de Joodse gemeenschap te beschermen." (Bijlage 1.2.18).

Binnen deze oproep stelt ze antisemitisme voor als 'de kanarie in de kolenmijn', wat een uitdrukking is voor een vroegtijdige waarschuwing van iets dat er mis is in de samenleving. Als antisemitisme niet wordt bestreden, zullen ook andere vormen van haat, uitsluiting en discriminatie volgen is de gedachte. Antisemitisme is dus niet alleen een aanval op Joden, maar een bredere bedreiging voor vrijheid, gelijkheid en democratie in Nederland. Wie antisemitisme negeert, relativeert of politiseert, draagt volgens Yeşilgöz zelf de verantwoordelijkheid voor de groei ervan. Dit frame krijgt de naam: *Antisemitisme-is-kanarie-in-de-kolenmijn* (bijlage 6.6). Dit type frame wordt ook door Timmermans in grote regelmaat gebruikt, waar Yeşilgöz zich beroept op de "verantwoordelijkheid" heeft Timmermans het over de onwenselijke

“onverschilligheid”.

De oplossing in dit frame is helder: alertheid, solidariteit en collectief optreden. We moeten als samenleving letterlijk en figuurlijk om de Joden heen gaan staan luidt de strekking van Yeşilgöz. Alleen zo kunnen we voorkomen dat antisemitisme genormaliseerd wordt. Als dit mislukt, faalt niet alleen de Joodse gemeenschap, maar de hele samenleving.

4.1.3 Pieter Omtzigt & Nicolien van Vroonhoven, Nieuw Sociaal Contract (NSC)

NSC, en daarmee Omtzigt (later vervangen door Van Vroonhoven), wijst in het antisemitismedebat minder expliciet naar groepen als bron van het probleem. Het meest opvallende frame dat de partij hanteert, levert juist kritiek op eigen overheidsinstituties, zoals de rechtsstaat en daarmee het gezag. Antisemitisme krijgt vrij spel door deze zogenoemde ‘gezagscrisis’. Volgens NSC is het de taak van de rechtsstaat om burgers, in dit geval Joodse Nederlanders, te beschermen tegen geweld, en dat is in de avond van 7 november op 8 november in Amsterdam niet gelukt. In boodschappen over antisemitische incidenten refereert de partij vaak aan instituties en rechtsstatelijke normen, zoals het internationaal humanitair recht en de Grondwet.

4.1.3.1 Vroonhovens antisemitisme-is-gevolg-gezagscrisis

NSC positioneert zichzelf als een partij die sterk staatrechtelijk redeneert. Dat blijkt uit de manier waarop Van Vroonhoven na de Maccabi-rellen het gezag bekritiseert. Antisemitisme wordt door NSC niet gepresenteerd als iets dat ‘van buitenaf’ komt, zoals Wilders doet, maar als gevolg van het falen van de staat in haar kerntaak: het beschermen van haar burgers. De voornaamste oorzaak ligt bij een algehele “minachting voor gezag” en het ontbreken van duidelijke consequenties voor antisemitisch geweld. Van Vroonhoven:

“We hebben hier te maken met een gezagscrisis. En dat gaat ons allemaal aan. De rechtsstaat is er om mensen te garanderen dat ze door het gezag worden beschermd.” (Bijlage 1.3.1.14)

Van Vroonhoven stelt ook concrete oplossingen voor die het gezag en daarmee het antisemitisme zouden kunnen inperken, zoals: wetsaanpassingen, strengere VOG-screening, monitoring van online extremisme en extra politie op straat. Dit “gezagsframe” lijkt terug te komen bij andere partijen, zoals bij de PVV, die stelt dat de burgemeester van Amsterdam Femke Halsema, de gezaghebbende, heeft gefaald en zou moeten aftreden. De manier waarop Wilders dit brengt, leest echter

eerder als een persoonlijke aanval op Halsema en haar politieke kleur. Het gezagsframe draait juist om gedeelde politieke verantwoordelijkheid: het erkennen van structureel falend gezag zonder het debat te reduceren tot het aanwijzen van zondebokken. Het gezagsframe valt samen met het integratieframe. Deze frames zijn eerst apart van elkaar opgesteld (bijlage 5), maar in de loop van het onderzoek is er toch voor gekozen om deze frames gelijk te trekken vanwege de inhoudelijke aansluiting, het gelijktijdig opkomen na 7 november, normvervaging zien als integratieprobleem en het aanspreken van overheidsverantwoordelijkheid; zowel het integratiebeleid als het gezag is afhankelijk van overheidshandelen. Hoewel deze twee componenten samen onder het *Antisemitisme-symptoom-van-falende-integratie-en-gezagsframe* vallen (bijlage 6.3) is het dus belangrijk om aan te geven dat NSC dit frame inzet om antisemitisme als gevolg van een gezagscrises neer te zetten.

4.1.3.2 Vroonhovens Antisemitisme-is-gevolg-integratiecrisis

NSC zet naast het gezag-component ook het integratie-component in na de Maccabi-rellen. Na de rellen stelt Van Vroonhoven dat er sprake is van een “zwijgencultuur” en dat er “parallele samenlevingen” zijn ontstaan waarin de democratische waarden onvoldoende zijn overgedragen. Waar de VVD vooral verwijt dat links “wegkijkt”, heeft Van Vroonhoven het over het neutralere “zwijgencultuur”:

“We moeten die zwijgencultuur doorbreken. Wij, als politiek, wij moeten een dringend appel doen ook op de gemeenschappen waar deze daders dan ook deel van uitmaken. Ik zeg vanuit hier, laten we dat zwijgen doorbreken. Niet [door er met] een grote boog omheen te lopen, daardoor maakt het alleen maar erger. In sommige delen van de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen bestaan serieuze problemen over antisemitisme en over het afwijzen van onze democratische rechtsstaat. Laat dat gezegd zijn.” (Bijlage 1.3.1.14)

4.1.4 Caroline van der Plas, BoerBurgerBeweging (BBB)

Caroline van der Plas is de meest actieve politicus op X van alle partijen in dit onderzoek (circa 120 X-berichten). Samen met haar partij, de BBB, positioneert zij zich nadrukkelijk als bondgenoot van Israël en als uitgesproken beschermer van de Joodse gemeenschap in Nederland. De X-berichten van Van der Plas kenmerken zich door felle verontwaardiging en een duidelijke morele grens: antisemitisme is pure Jodenhaat en moet zonder enige relativering of nuance worden veroordeeld. Van der Plas haalt herhaaldelijk uit naar de, wat in dit onderzoek genoemd wordt, de “culturele elite”; media, universiteiten en de cultuursector. Zij kijken volgens Van der Plas weg van het antisemitismeprobleem. De stijl van

BBB wijkt af van de NSC en VVD, die meer institutioneel en behoudender te werk gaan. BBB lijkt stevast te communiceren vanuit woede, urgentie, ongelooft en een uitgesproken afkeer tegen relativering. Wat daarbij opvalt, is dat antisemitisme niet enkel als maatschappelijk probleem wordt gepresenteerd, maar ook als een soort morele test voor instituties zoals media, onderwijsinstellingen en de cultuur.

4.1.4.1 Van der Plas' Geen-'Ja-maar'-bij-antisemitisme-frame

Van der Plas plaatst herhaaldelijk berichten waarin ze zich uitspreekt tegen antisemitisch geweld, pro-Palestijnse demonstraties en de manier waarop hierover wordt bericht. Ze is stellig: "Er is geen 'Ja maar' bij antisemitisme en Jodenhaat. Nooit" (bijlage 1.3.1.40). Deze 'ja maar' refereert naar alle pogingen die worden gedaan om nuancerende argumenten in te brengen. Van der Plas keurt deze nuance af, omdat er geen argumenten kunnen zijn die antisemitisme kunnen verzachten of rechtvaardigen. Ze kan er ook niet bij dat er mensen zijn die dit niet begrijpen.

Dit 'ja maar'-frame is een verdedigingsframe dat iedere poging tot nuancering doet lijken op een gebrek aan moreel besef of zelfs sympathie voor antisemitisme. Dit is vooral opvallend als kritiek op Israël automatisch wordt opgevat als kritiek op Joden, wat het debat blokkeert, omdat niemand het verwijt antisemitisme aan zijn broek wilt hebben. Dit frame wordt ook als tegenframe ingezet bij het "*Bestrijd-haat-niet-met-haat*"-frame, een frame dat Groenlinks-PvdA gebruikt, waarbij ze antisemitisme veroordelen maar in dezelfde adem andere vormen van vreemdelingenhaat veroordelen (bijlage 6.7). Hiertegen verzet Van der Plas zich, omdat zij vindt dat het daarmee niet langer over Jodenhaat gaat, terwijl juist dat volgens haar alle aandacht verdient.

4.1.4.2 Van der Plas' Herinnerings-frame

Wat zichtbaar is bij Yeşilgöz en Van Vroonhoven, valt nog explicieter op bij Van der Plas: het heden spiegelen aan het verleden. Antisemitische gebeurtenissen van nu worden door haar stevast in verband gebracht met het antisemitisme van de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw, dat uiteindelijk leidde tot de Holocaust. Van der Plas verwijst ruim veertig keer naar het donkere verleden. Het uitgangspunt van dit zogenoemde *Antisemitisme nu is herhaling van de geschiedenis-frame* is dat het antisemitisme van vandaag geen op zichzelf staand incident is, maar een herhaling van bekende patronen uit het verleden. "Uitsluiting, stilzwijgen en relativering" zijn elementen die we volgens Van der Plas opnieuw zien opkomen. Dit frame geeft hedendaags antisemitisme een zwaardere morele lading: incidenten van nu worden vergeleken met de gruwelen van

toen. Het herinneringsframe zorgt ervoor dat het publieke debat al snel in een morele kramp schiet. Net als bij het eerdergenoemde 'geen-ja-maar'-frame is het moeilijk om nog ruimte te vinden voor nuance of discussie. De oplossingsrichtingen die dit frame bevat, zit in het verbeteren van onderwijs, want wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd deze te herhalen:

“Jodenhaat verpakt in “antizionisme”. Hoop dat deze gast er met kop en kont is uitgegooid. En verplicht bezoek brengen aan Auschwitz om daar te zien waar #Jodenhaat toe heeft geleid. Op eigen kosten natuurlijk. Wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd deze te herhalen.”
(Bijlage 1.4.1.55)

De verwijten binnen dit frame richten zich niet alleen op demonstranten die daadwerkelijk antisemitische leuzen uiten, maar ook op politici die volgens Van der Plas weggijken. Zo stelt zij:

“Hadden politici in heel Europa in de jaren dertig ook maar ‘de buurt op stellen’ gezet. Misschien had de Nederlandse Joodse gemeenschap nu dan niet nog maar 30.000 mensen geteld, maar veel en veel meer.”
(Bijlage 1.4.1.84)

Binnen dit *herinneringsframe* worden politici die zich nu niet krachtig uitspreken tegen antisemitisme gepositioneerd als de 'wegkijkers' van vandaag, zoals je de 'wegkijkers' van de jaren dertig had. Stilte wordt zo expliciet gelijkgesteld aan medeplichtigheid. Het verleden wordt dus nadrukkelijk ingezet om een beroep te doen op hedendaags beleid. Kernbegrippen als 'Jodenjacht' en 'pogrom', termen die beide sterke associaties oproepen met het antisemitisch geweld uit de aanloop naar de Holocaust, worden daarbij niet geschuwd. Van der Plas gebruikt deze termen bijvoorbeeld na de Maccabi-rellen. Wilders gebruikt beide woorden eveneens, terwijl Van Vroonhoven, Yeşilgöz en Bontenbal zich tot enkel het gebruik van 'Jodenjacht' beperken. Timmermans gebruikt geen van deze woorden voor de nacht in Amsterdam.

4.1.4.3 De politiek-correcte elite kijkt weg van antisemitisme

Van der Plas en de BBB uitten zich ook opvallend vaak kritisch over media, universiteiten en culturele instellingen, zoals theater, maar ook over het ministerie dat deze domeinen aanstuurt. Van der Plas verwijt deze instituties van structureel weggijken voor antisemitisme, zeker wanneer het afkomstig is uit islamitische en vanuit de rechts geziene extreemlinkse hoek. Volgens haar komt dat voort uit angst voor islamkritiek en een hang naar politieke correctheid. Zo suggereert zij dat universiteiten bange instellingen zijn geworden en dat de media selectief verslag doet, onder andere wanneer het over Hamas gaat. Deze "politiek-correcte-elite-kijkt-

weg"-kritiek komt ook tot uiting bij Geert Wilders. Deze kritiek is een specifiek component van het *Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme*-frame. Vanuit rechts media en politiek wordt cultuur en wetenschap vaak geframed als een onzichtbaar verlengstuk van links, waardoor ook het (vermeende) nalaten van instituties als de cultuursector aan links wordt toegeschreven. Er is bijvoorbeeld kritiek op universiteiten die volgens Van der Plas met 'selectieve verontwaardiging' werken: ze bieden veiligheid aan pro-Palestijnse activisten, maar kijken weg als het gaat om de veiligheid van Joodse studenten. Het *Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme*-frame (Bijlage 6), bevat dus de door rechts aanschouwde linkse instituties en de linkse politici, samengevat tot 'linkse bubbel' (Bijlage 5). Kritiek op onderwijsinstellingen vanuit Van der Plas uit zich als volgt:

"Joodse studenten hebben op onze onderwijsinstellingen dagelijks te maken met haat, bedreigingen, intimidatie en soms zelfs fysiek geweld. Een aantal van hen durft hierdoor niet eens meer naar school of universiteit." (Bijlage 1.4.1.64)

Geert Wilders plaatst iets soortgelijks, maar harder van toon:

"Tegen het weggeven van ons land en continent aan migranten die onze waarden niet delen. Tegen politici, journalisten en onderwijsbestuurders die schaamteloos de kant van het kwaad kiezen en wiens moreel kompas inmiddels in Gaza ligt." (Bijlage 1.1.1.42)

Van der Plas vraagt zich verderop in haar bericht af wie de regie pakt: "wie neemt de verantwoordelijkheid als onderwijsbesturen dit niet durven, niet willen of niet kunnen aanpakken?" (Bijlage 1.4.1.64). De onderliggende aanname in dit bericht is dat er nauwelijks iets wordt gedaan aan antisemitisme op onderwijsinstellingen, sterker nog, er wordt gesuggereerd dat sommige instellingen bewust zouden weggijken en het daarmee laten gebeuren. In ditzelfde bericht volgt een video van een debat waarin BBB-Kamerlid Claudia van Velzen, zich uitspreekt tegen de minister van Onderwijs omdat de minister in zijn reactie ook andere vormen van discriminatie aanhaalde. Van Velzen reageerde:

"De minister heeft het nu ook over andere vormen van discriminatie, over vrouwen, over migratie. Natuurlijk is dat allemaal heel erg, maar daar gaat het nu niet over. Het aantal incidenten met joodse kinderen, joodse studenten, is vervijfvoudigd in de afgelopen maanden. Dus dat kun je nu niet met elkaar vergelijken. Het gaat nu om jodenhaat. En ik wil graag een antwoord op de vraag wie de leiding pakt als besturen duidelijk het of niet aankunnen of het gewoon niet aanpakken." (1.4.1.64)

Dit is opnieuw een tegenframe op het "haat-bestrijdt-je-niet-met-haat"-frame, waarbij de BBB kritiek levert op het in een adem noemen van andere vormen van vreemdelingenhaat.

Onder de zogenoemde 'linkse bubbel' valt ook de media. De BBB stelt Kamervragen over een bericht waarin Hezbollah-leider Nasrallah werd omschreven als een "charismatisch en competent leider", een typering die, zo blijkt uit het nieuwsbericht, afkomstig was van hoe hij binnen zijn achterban wordt gezien. Desondanks suggereert de BBB dat de NOS deze kwalificatie zelf onderschrijft. Daarnaast uit Van der Plas kritiek op de NOS omdat Hamas is omschreven als een "militante organisatie" met "strijders". Volgens haar zou de NOS moeten schrijven: "TERRORISTISCHE organisatie". De media wordt bovendien verweten het antisemitisme probleem te negeren:

Vandaag massaal media voor mijn neus, vanwege tweet van Geert Wilders. Nul vragen over antisemitisme, Jodenhaat en onze Joodse gemeenschap die in eigen land onveilig is. Ongelooflijk... Antisemitisme is HET probleem in NL. Wanneer wordt dat het hoofditem? (Bijlage 1.4.1.75)

Ook uit de BBB kritiek op Cestmoco, een instagramaccount dat door de BBB wordt omschreven als een platform dat verantwoordelijk is voor online discriminatie van Joodse burgers en instellingen. De BBB verwijt het account, dat meer dan 1,1 miljoen volgers heeft, dat het "onze jeugd vergiftigt met haat en antisemitisme."

Tot slot valt ook kritiek op de cultuursector onder het "linkse bubbel" frame. Het meest sprekende voorbeeld van kritiek op de cultuursector is afkomstig van Van der Plas haar reactie op de belaging van zangeres Lenny Kuhr tijdens een concert. Hier werd Kuhr lastiggevallen door pro-Palestijnse activisten. Diezelfde dag nog riep Van der Plas de cultuursector op om in actie te komen tegen deze "Jodenhaat", een oproep die ervan uitgaat dat de cultuursector dat nog niet zou doen. De partij noemde het incident "exemplarisch voor de oploeiende Jodenhaat, die nu dus ook onze theaters en de cultuursector binnenkomt" (Bijlage 1.4.2.3). De suggestie is dat zelfs de cultuursector nu antisemitisme bevat.

4.1.4.5 Van der Plas Islam-brengt-antisemitisme-frame

"Jodenhaat is bijna onderdeel van de islamitische cultuur" (bijlage 1.4.1.62), met deze uitspraak tijdens een televisie-uitzending kreeg Mona Keijzer (BBB) een aangifte tegen haar. Deze uitspraak past naadloos binnen het *islam-brengt-antisemitisme-frame*, al nuanceerde Keijzer haar standpunt door eraan toe te voegen dat antisemitisme niet uitsluitend een islamitisch probleem is, maar óók een probleem van binnenuit: "anders had de Holocaust immers nooit kunnen plaatsvinden". Dit onderscheidt haar van Geert Wilders, die antisemitisme juist primair koppelt aan de islamitische gemeenschap.

De gevoeligheid van het benoemen dat de islamitische gemeenschap een

bijdrage levert aan het huidige antisemitisme wekt frustratie op bij Van der Plas. Dit blijkt uit haar berichtgeving die volgt na de Maccabi-rellen. Volgens haar mag het probleem van antisemitisme binnen de islamitische gemeenschap niet benoemd worden. Een kijk die ze deelt met Van Vroonhoven die sprak van een "zwijgcultuur" en Yeşilgöz die het had over "wegkijken". Van der Plas zegt: "Ik ben er echt een beetje klaar mee dat we niet gewoon benoemen wat we moeten benoemen". De politici irriteren zich dus dat ze iets niet zouden mogen benoemen.

Zoals eerder genoemd, sluiten het integratieframe en het islam-brengt-antisemitisme-frame op elkaar aan en dat is ook terug te zien in de retoriek van de BBB. Na de gebeurtenissen in de nacht van de Maccabi-rellen pleit Van der Plas voor een herziening van het integratiebeleid, met daarnaast ook aandacht voor Holocausteducatie. Uit een later X-bericht van Van der Plas blijkt echter dat zij weinig vertrouwen heeft in een milde aanpak. Ze stelt dat het "te laat is voor integratieklasjes" en dat "die gasten ons keihard uitlachen"(Bijlage 1.4.1.106). Haar boodschap is duidelijk: de tijd van praten is voorbij, er zijn rigoureuze maatregelen nodig tegen het antisemitisme-probleem vanuit de islamitische gemeenschap. Een boodschap die past bij de retoriek die ook Wilders uit.

4.1.5 Frans Timmermans, GroenLinks-Partij van de Arbeid (GL-PvdA)

Frans Timmermans en partij GL-PvdA zijn, samen met het CDA, de oppositiepartijen die in dit onderzoek zijn opgenomen. GL-PvdA wijkt echter het sterkst af van de opvattingen van de partijen die momenteel het kabinet vormen. Dat is ook niet onverwacht: GL-PvdA staat in dit onderzoek het verst links op het politieke spectrum, tegenover de coalitiepartijen, die alleen een rechtse oriëntatie hebben. De frames die bij Timmermans opvallen, zijn dan ook vaak reactief van aard: ze bieden een tegengeluid aan de dominante frames van de andere partijen, met name wanneer het gaat om het aanwijzen van specifieke groepen als veroorzakers van antisemitisme. Timmermans plaatst hier telkens opnieuw nuance bij en waarschuwt dat dergelijke schuldtoewijzingen het antisemitisme-probleem niet oplost. Een houding die door rechtse partijen regelmatig wordt bestempeld als "wegkijken" van het probleem. De enige naar wie Timmermans wél expliciet de vinger wijst, is Geert Wilders. Tijdens een debat spreekt hij Wilders rechtstreeks aan met de stelling dat wie antisemitisme wil bestrijden, uitgaat van het principe dat "je mensen niet veroordeelt op wie ze zijn, maar op wat ze doen". Als je dat niet wilt

doen bij Joden, zo stelt Timmermans, dan mag je dat ook niet doen bij andere bevolkingsgroepen (Bijlage 1.5.1.17).

4.1.5.1 Timmermans antisemitisme begint bij onverschilligheid

Waar Wilders de islamitische gemeenschap en het open-grenzenbeleid verantwoordelijk houdt voor antisemitisme, legt Yesilgöz de schuld bij delen van diezelfde gemeenschap én bij linkse partijen die volgens haar zouden weggijken. NSC wijst eveneens op integratieproblemen binnen delen van de islamitische gemeenschap en koppelt antisemitisme aan een falend gezag. Van der Plas richt haar pijlen op de politiek-correcte elite, de islam en het gevaar van nuance. Tegenover deze benadering positioneert Timmermans zich als veruit de meest genuanceerde. Zijn dominante frame is dat antisemitisme niet zozeer het gevolg is van een specifieke groep, maar van een bredere maatschappelijke onverschilligheid. Hij wijst niet met de vinger naar bepaalde gemeenschappen, maar benadrukt het gevaar van weggijken door de samenleving als geheel. Een gevaar dat je ook als causale verantwoordelijk en probleem terugziet in andere frames. Volgens Timmermans is haat, inclusief antisemitisme, altijd aanwezig in een samenleving, maar krijgt die pas vrij spel wanneer we collectief weggijken of het ons niet interesseert wat er met een minderheidsgroep gebeurt.

Deze redenering beperkt hij niet tot antisemitisme alleen; hij breidt die expliciet uit naar andere vormen van uitsluiting. Dat blijkt uit de formuleringen die hij telkens gebruikt, waarin antisemitisme stevast wordt geplaatst in een breder rijtje van racisme en vreemdelingshaat:

“Laat het iedereen inspireren om te blijven strijden tegen antisemitisme, racisme en vreemdelingshaat. Wees nooit onverschillig!” (Bijlage 1.5.1.6)

“Laten we elkaar beloven nooit onverschillig te zijn, ook op momenten dat zwijgen en weggijken gemakkelijker is omdat daarmee het ongemak van de confrontatie wordt voorkomen. Laat het ‘nee’ tegen antisemitisme luid klinken. En het ‘nee’ tegen racisme, vreemdelingshaat en uitsluiting van wie op welke manier dan ook ‘anders’ is.” (Bijlage 1.5.1.11)

Volgens de BBB verlegt deze formulering, zoals eerder genoemd, de aandacht van waar het echt om zou moeten gaan: Jodenhaat- en alleen Jodenhaat.

Timmermans koppelt aan zijn onverschilligheidsframe geen concrete beleidsmaatregelen. De oproepen die hij doet zijn eerder morele appels aan de samenleving als geheel. Hij spreekt zijn publiek aan op gedeelde waarden en doet dat in de vorm van beloftes die we elkaar zouden moeten doen, zoals: “laten we elkaar beloven nooit onverschillig te zijn” en bevelen “wees nooit onverschillig!”.

Uiteindelijk is er voor gekozen om het onverschilligheidsframe onder het Antisemitisme-is-Kanarie-in-de-kolenmijn (Bijlage 6.6) te schalen. Deze framebundeling werkt omdat beide frames zijn gebaseerd op de gedachte dat antisemitisme een collectieve verantwoordelijkheid raakt, maar ook omdat beide gaan over een waarschuwend signaal voor bredere ongelijkheid.

4.1.5.2 Timmermans Bestrijd-antisemitisme-niet-met-moslimhaat

Waar andere partij, vooral na de Maccabi-rellen, de oorzaak van antisemitisme bij de islamitische gemeenschap en een gefaald integratiebeleid leggen, komt Frans Timmermans met een uitgesproken tegenreactie. In dit frame stelt hij dat antisemitisme niet bestreden kan worden met moslimhaat (Bijlage 6.7). Daarmee reageert hij op de beschuldigingen van andere partijen die wél expliciet de moslimgemeenschap verantwoordelijk houden. Timmermans stelt dat niet alleen Joodse Nederlanders zich na de Maccabi-rellen onveilig voelen, maar dat ook veel angst leeft onder moslims, die nu collectief verantwoordelijk worden gehouden voor het geweld van relschoppers. In het onderzochte materiaal is Timmermans de enige die zich zo vaak uitspreekt over deze zorg. Timmermans verwerpt het "islam-brengt-antisemitisme"-frame volledig en beschouwt het zelfs als schadelijk. In zijn berichtgeving neemt hij nadrukkelijk positie in voor moslims. Zo verwijst hij onder andere naar een uitspraak van de Franse oud-minister Robert Badinter: "Iedere Jood heeft, zo niet een echte, dan wel een denkbeeldige ingepakte koffer klaarstaan." Timmermans koppelt dit aan gesprekken met Marokkaanse Nederlanders, die sinds de verkiezingswinst van de PVV elkaar tijdens familiegelegenheden de vraag stellen of zij hun paspoort al klaar hebben liggen (Bijlage 1.5.1.11). Daarmee trekt hij een parallel tussen de Joodse en islamitische gemeenschap: beide ervaren volgens hem een vorm van voorwaardelijk burgerschap.

De oplossing die Timmermans aandraagt is de roep naar verbindend leiderschap. Politieke partijen zouden moeten stoppen met het tegenover elkaar zetten van bevolkingsgroepen. In lijn daarmee stelt Timmermans dat wie écht antisemitisme wil bestrijden, ook andere vormen van vreemdelingenhaat moet afwijzen:

"Antisemitisme kan niet worden getolereerd en moeten we veel structureler en concreter bestrijden, willen we de woekering ervan stoppen. Het is een even noodzakelijke als nobele strijd, mits hij onderdeel is van de brede strijd tegen ontmenselijking, haat en uitsluiting – jegens iedereen die anders is." (Bijlage 1.5.1.11)

In dit frame zitten ook duidelijke parallellen met het "kanarie in de kolenmijn"-frame. Maar er zit wel een verschil tussen hoe Timmermans en

hoe Yeşilgöz dit frame tot uiting laten komen. Waar Yeşilgöz dit frame inzet om te waarschuwen dat andere vormen van haat zullen volgen als antisemitisme wordt genormaliseerd, stelt Timmermans dat deze ontwikkeling reeds gaande is bij moslims. Timmermans gebruikt de metafoor dus eigenlijk voor het "Bestrijdt-antisemitisme-niet-met-moslimhaat"-frame. De oplossingen die Timmermans voorhoudt zijn zwaardere straffen bij zogenoemde hate crimes, waarmee hij antisemitisme en andere vormen van haat structureel wil aanpakken. Wat overigens ook een interessant en opvallend detail is, is dat Timmermans nooit begint over de door andere partijen aangehaalde "integratie-crisis" als oorzaak van het antisemitisme.

4.1.5.3 Timmermans Antisemitisme-is-eeuwenoud-frame

Naast de nadruk op onverschilligheid gebruikt Timmermans ook een *antisemitisme-is-eeuwenoud-frame* (Bijlage 5), waarin opnieuw niet wordt gewezen naar specifieke groepen als oorzaak van het antisemitisme-probleem. Dit frame stelt juist dat antisemitisme een eeuwenoud uitsluitingsproces is, dat niet enkel kan worden toegeschreven aan extreemlinks, radicaalrechts of aan islamitische migratie. Antisemitisme wordt daarmee ook gepositioneerd als een probleem van 'hier', van Europa zelf, waarbij expliciet wordt verwezen naar de Holocaust.

Timmermans maakt veelvuldig gebruik van historische verwijzingen om parallellen te trekken tussen verleden en heden. Dit doet hij bijvoorbeeld aan de hand van citaten van schrijvers die de Holocaust hebben overleefd, zoals Primo Levi en Elie Wiesel. Die laatste stelde: "Het tegenovergestelde van liefde is niet haat, maar onverschilligheid." Daarmee raakt dit frame inhoudelijk aan het eerder besproken onverschilligheidsframe en het herinneringsframe. Er wordt daarom voor gekozen om het *antisemitisme-is-eeuwenoud-frame* onder te scharen onder het herinneringsframe (Bijlage 6). Daarbij wel de notie dat Timmermans nadrukkelijk terugkijkt naar het verleden, maar dat op een minder directe of alarmerende manier doet dan bijvoorbeeld Caroline van der Plas, die dit veel explicieter en frequenter doet, alsof we volgens haar al op de drempel van een tweede Holocaust staan.

4.1.6 Henry Bontenbal, Christen Democratisch Appel (CDA)

De analyse van de verschillende politici en hun frames rond antisemitisme eindigt bij het CDA en diens partijleider Henry Bontenbal. In tegenstelling tot sommige andere partijen levert de analyse van het CDA geen geheel nieuw frame op. Dit is op zich niet verassend: wanneer je een partij

analyseert die ideologisch in het midden gepositioneerd is en bovendien als laatste wordt uitgewerkt, ligt het minder voor de hand dat er geheel unieke frames ontstaan.

Wat duidelijk opvalt, is dat het CDA qua toon en inhoud het dichtst staat bij GroenLinks-PvdA. Ook zijn er duidelijke overeenkomsten met het NSC, al richt NSC zich in haar framing vooral op gezag en rechtsstaat, waar het CDA antisemitisme eerder koppelt aan de verantwoordelijkheid van de gemeenschap, wat je overigens ook terugziet bij PvdA-GroenLinks en de VVD. De partij brengt een verbindende, moreel beladen en behouden toon. Het CDA neemt geen polariserende vijandbeelden over en positioneert zich duidelijk als middenpartij. De partij sluit deels aan bij het onverschilligheidsframe van Timmermans, vanwege de overeenkomst in het oproepen van de samenleving en de gemeenschap, die de joodse gemeenschap actief moet beschermen.

Net als de andere partijen, op de PVV en GL-PvdA na, reageert ook het CDA, via Bontenbal, op de antisemitische incidenten rond de Maccabi-rellen door het benoemen van een "integratiecrisis". Bontenbal zegt dat een deel van de ouders jongeren zijn met een migratie- en islamitische achtergrond. Hij vermijdt echter het volledig koppelen aan de islam, zoals de PVV, doet. Bontenbal erkent het probleem, maar spreekt tegelijkertijd nadrukkelijk zijn zorg en verantwoordelijkheid uit richting mensen met een migratieachtergrond die hier niets mee te maken hebben:

"Als we benoemen waar het probleem zit – en dat moeten we doen – dan moeten we onszelf ook rekenschap geven van de pijn die Nederlanders met een migratieachtergrond die hier niets mee te maken hebben, voelen." (Bijlage 1.6.1.5)

"Het overgrote deel van Nederlanders met een migratie-achtergrond doet mee en draagt bij aan de samenleving. Zij mogen zich in debatten als deze niet weggezet voelen, waardoor er juist meer afstand tot de samenleving ontstaat. Ook hier voel ik me verantwoordelijk voor." (Bijlage 1.6.1.5)

Bontenbal stelt dat integratie een proces van wederkerigheid is: het vraagt iets van de nieuwkomer, maar ook van de ontvangende samenleving. Dat betekent enerzijds het stellen van duidelijke eisen, zoals het leren van de taal, werken, respect tonen voor de democratische rechtsstaat, en anderzijds het creëren van randvoorwaarden: het investeren in taalonderwijs, toegang tot werk en het tegengaan van discriminatie.

De integratiecrisis wordt door Bontenbal aangegrepen als aanleiding voor een fundamentele vraag: wat maakt ons tot een samenleving? Wat maakt het "wij" in Nederland? Deze vragen sluiten aan bij de christendemocratische kern van het CDA, waarin gedeelde

verantwoordelijkheid en gemeenschapszin leidende principes zijn, dus ook bij het antisemitisme probleem.

4.2 Het Media Domein

In dit onderzoek is gekeken naar twee dagbladen: *De Telegraaf* en *de Volkskrant*. In dit hoofdstuk worden per krant, in chronologische volgorde, de vijf piekmomenten besproken aan de hand van de uit de politiek gedestilleerde frames. Bij de bespreking van de kranten wordt telkens direct een koppeling gemaakt met deze frames uit de politiek en hoe de frames uit de kranten daaraan relateren. Na het resultatenhoofdstuk volgt een conclusie waarin alle gevonden frames uit het politieke domein en mediadomein worden uiteengezet met conclusies over wie welk frame gebruikt en hoe de kranten ingaan op frames vanuit de politiek.

4.2.1 De Telegraaf

4.2.1.1 | 7 oktober 2023 | Aanslag Hamas op Israël

De eerste selectie van artikelen rond 7 oktober 2023 betreft voornamelijk berichtgeving over het conflict tussen Hamas en Israël. Uit de berichtgeving blijkt al snel welke toon De Telegraaf hanteert, aanvallend en stevig veroordelend, een lijn die gedurende de onderzoeksperiode niet wezenlijk verandert.

De toonzetting is sterk veiligheidsgedreven. Hamas wordt beschreven als “het pure kwaad” en de “vlaggenangst”, het aarzelen van bestuurders om de Israëlische vlag te hissen, staat symbool voor het mislukken van het integratiebeleid. Deze redenering sluit aan bij het integratieframe zoals dat later in het politieke debat wordt gebruikt. Opmerkelijk is dat *De Telegraaf* deze verbinding al direct legt, terwijl politici daar pas later, na de Maccabi-rellen, nadrukkelijk op inzetten.

De Telegraaf positioneert de islamitische gemeenschap en jongeren met een migratieachtergrond impliciet als bedreiging voor waarden als veiligheid en redelijkheid. Een citaat van een Marokkaanse jongen, “Wij zijn Marokkanen, dus voor de Palestijnen, toch?”, wordt door de context gepresenteerd als een automatische etnisch-gedreven loyaliteit. Verder wordt een uitspraak van historicus Peter Malcontent geciteerd:

“Antisemitisme en schelden op Israël is bij jongeren van Marokkaanse afkomst vaak een pose. Ze weten dat ze ermee kunnen etteren.” (Bijlage 7.8) Hiermee wordt een directe koppeling gelegd tussen anti-Israëlische sentimenten en antisemitisme, een logica die ook zichtbaar is in het ‘Israël-haat-voedt-antisemitisme’- en het ‘islam-brengt-antisemitisme’-frame zoals gebruikt door Wilders. In een opiniestuk van Fidan Ekiz komt

deze gedachte nog explicieter naar voren. Zij stelt: "Dit gaat niet over de vrijheid van Palestijnen," maar over een "diep verankerde islamitische Jodenhaat." Dat er geen Israëliische vlaggen worden gehesen, noemt ze een aantasting van onze "fundamentele vrijheden". (Bijlage 7.2)

4.2.1.2 | 10 maart 2024 | Opening van het Holocaustmuseum

De toon in De Telegraaf wordt steeds feller, met name in de publieke verwijten van journalisten, columnisten en geïnterviewden. Dit komt ook sterk naar voren in de berichtgeving rondom de opening van het Holocaustmuseum, waar veel om te doen was vanwege de aanwezigheid van de Israëliische president. Die aanwezigheid leidde tot protesten en verstoringen tijdens de officiële opening.

De Telegraaf schrijft dat het antisemitisme "groeit als kool" en een opiniemaker schrijft dat de demonstranten staan voor "harde steun voor Hamas", terwijl de overheid volgens de opinieschrijver niets doet. De columnist noemt de overheid "naïef en moreel passief" en beschrijft hoe deze zich machteloos gedraagt tegenover de toenemende Jodenhaat. Daarmee past dit betoog duidelijk binnen het gezagscrisis component. De zogenoemde pro-Hamasdemonstranten zouden volgens hem gebruikmaken van deze bestuurlijke zwakte om de publieke ruimte te kapen. De strekking is helder: waar gezag faalt, krijgen extremen vrij spel. Opvallend is dat het probleem van gezagsverlies hier expliciet wordt verbonden aan de islamitische gemeenschap. Zo stelt de krant dat "moslims joden haten", een formulering waaruit het islam-brengt-antisemitisme-frame zich in zijn meest directe vorm uit.

Naast kritiek op het falende overheidsgezag verschijnt er in De Telegraaf een reeks columns, waarin Marbe, Shahbazi en Ellian de verantwoordelijkheid voor antisemitisme leggen bij de linkse, progressieve elite en de linkse politiek. Zo stelt cultureel psycholoog Keyvan Shahbazi in een opiniestuk met de titel '*Zo schiep links de zuil der moslimslachtoffers*' dat "men zich tegenwoordig ook antisemitisch mag uiten, zolang dat gebeurt onder het codewoord antizionisme." (Bijlage 7.17) Deze redenering raakt zowel aan het links-faciliteert-antisemitisme-frame als aan het Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme-frame. Verder schrijft Marbe dat burgemeester Halsema heeft gefaald door tijdens de opening van het Holocaustmuseum geen krachtig optreden te tonen tegen antisemitische leuzen. Ze verwijt Timmermans het te hebben "verknald" en vergelijkt zijn partij met een "Hollandse variant van het antisemitische Britse Labour." (Bijlage 7.14) Hieruit blijkt wederom duidelijk het links-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame.

De toon van de columnisten is fel: Timmermans wordt bijvoorbeeld aangeduid als "een vette Limburgse paling in een grote Haagse emmer

snot” en PvdA-GL-kamerlid Kati Piri, als “pirri pirri-kippetje.” (Bijlage 7.15) Hiermee wordt niet alleen politiek links bespot, maar ook verdacht gemaakt van het normaliseren of zelfs faciliteren van Jodenhaat.

4.2.1.3 | 6 mei 2024 | UvA demonstraties

Uit de lezersbrieven in De Telegraaf blijkt dat lezers stevige kritiek uiten op het kabinet-Rutte en diens aanpak van demonstraties die als antisemitisch worden beschouwd. Een citaat als: “Laten we dit serieus aanpakken, en niet 'praten met Rutte'. Zijn slappe kabinetten zijn hier mede oorzaak van. Pak het antisemitisme keihard aan!” (Bijlage 7.35) wijst erop dat het gebrek aan daadkracht van de overheid als oorzaak wordt gezien voor het toegenomen antisemitisme. Deze redenering past binnen het gezagsframe, waarin overheidsfalen wordt aangewezen als structurele factor achter het antisemitisme.

De framing in De Telegraaf rondom de UvA-demonstraties wijst studentenprotesten veelvuldig aan als de facto antisemitisch. Er worden verbanden gelegd tussen demonstranten, Hamas en antisemitische uitlatingen. Daarnaast wordt opgeworpen dat andere internationale conflicten niet vergelijkbaar veel protestacties op de gang brengen. Een citaat luidt: “Is dat niet de lakmoesproef die Jodenhaat verraadt?” (Bijlage 7.37) Daarmee wordt gesuggereerd dat de selectieve verontwaardiging van de demonstranten niet louter humanitair of ideologisch is, maar ook een gecodeerde vorm van antisemitisme. Deze argumentatielijn laat zich het beste duiden als een specifieke uiting van het bredere “Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme”-frame. Dit specifieke component zou men kunnen zien als: “*activistische hypocrisie verraadt antisemitisme*”-frame, waarbij de nadruk ligt op de inconsistentie en selectiviteit van demonstranten, wat gelezen wordt als bewijs van onderliggende Jodenhaat.

4.2.1.4 | 7 november 2024 | Maccabi-rellen Amsterdam

Opnieuw zijn het de ‘linkse instituties’ en linkse politieke partijen en bestuurders, in het bijzonder burgemeester van Amsterdam, Femke Halsema, die door De Telegraaf verantwoordelijk worden gehouden voor wat de krant zelf betitelt als “jodenjacht”. Een term die in de Volkskrant overigens volledig ontbreekt. Een opiniestuk van Eliyahu Sapir en Amanda Kluveld stelt dat “de Jodenhaat is begonnen op de campussen” (Bijlage 7.53), en dat de passieve houding van autoriteiten deze Jodenhaat legitimeert: “Die passieve houding, ook van autoriteiten en instellingen, legitimeert het om achter Joden aan te gaan.” Ook dit sluit sterk aan bij het frame van de linkse-bubbel-die-antisemitisme-faciliteert.

In dezelfde krant spreekt Rob Oudkerk over “de olifant in de kamer” die niet benoemd mag worden: de islam als probleem. (Bijlage 7.54) Volgens hem voelen Joden zich zo alleen dat ze zich zelfs herinnerd voelen aan de jaren '40. Oudkerk stelt bovendien een straf voor die ook vaker is genoemd door partijen als het CDA, VVD, en BBB: laat jongeren als straf rondleidingen geven of kampen bezoeken als Auschwitz of Dachau. In een ander artikel met de titel *Onkruid* wordt Halsema nogmaals direct verantwoordelijk gehouden, en wordt gesteld dat het politieke klimaat in Amsterdam het antisemitisme laat woekeren als onkruid (Bijlage 7.55). Ook hier wordt de link gelegd met een falend integratiebeleid en wordt Amsterdam vergeleken met landen als Irak, Algerije en Syrië. Daarmee komt het islam-brengt-antisemitisme-frame nadrukkelijk naar voren, in combinatie met het gezags- en integratieframe. In een latere bijdrage wordt zelfs een nieuwe argumentatie toegevoegd aan het islam-brengt-antisemitisme-frame: moslims zouden jaloers zijn op Joden, bijvoorbeeld omdat 20 procent van de Nobelprijswinnaars Joods is, en omdat moslims zouden zijn bleven steken in een middeleeuws wereldbeeld over gewelddadige wereldoverheersing. De oplossing die wordt voorgesteld: moslims zouden zich moeten optrekken aan de Joodse gemeenschap en zich door hen moeten laten inspireren (Bijlage 7.57).

4.2.1.5 | 22 november 2024 | Publicatie antisemitismeplan

Naarmate het conflict tussen Gaza en Israël voortduurt, en de discussies over wat wel en niet antisemitisch is verder oplopen, zie je dat ook de manier waarop er over die discussies wordt geschreven toenemen. In De Telegraaf verschijnt bijvoorbeeld een artikel van Marlou Visser, waarin zij kritiek uit op wat zij het ‘zionismeframe’ noemt. Volgens haar leidt dat frame tot zowel Jodenhaat als moslimhaat. Ze uit verontwaardiging over hoe het antisemitisme rond de Maccabi-rellen zou zijn weggerationaliseerd: “het hele frame werd omgedraaid en ineens lag het aan de Israëliëse bezoekers zelf.” (Bijlage 7.65) In haar woorden wordt expliciet verwezen naar het publieke discours als frame dat Joden marginaliseert. Wat hier zichtbaar wordt, is een samenspel van het ‘Geen excuus voor antizionisme = antisemitisme’-frame en, opvallend genoeg voor De Telegraaf, ook het ‘Bestrijd antisemitisme niet met moslimhaat’-frame. Die laatste was tot op dat moment nog niet eerder in de krant gesignaleerd. Opvallend is bovendien de waardering voor burgemeester Halsema, die in andere Telegraaf-artikelen juist verantwoordelijk wordt gehouden voor het uit de hand lopen van demonstraties. Visser verwerpt de integratie-retoriek van rechts, maar is ook kritisch op het weggijken van links en het midden.

In een ander fel opiniestuk wordt de NOS verweten antisemitisme te bagatelliseren en de verantwoordelijkheid structureel bij de verkeerde partijen te leggen (Bijlage 7.66). De verslaggeving over de rellen na de Maccabi-wedstrijd zou volgens de auteur een voorbeeld zijn van 'omdenken': het geweld tegen Joden wordt omgebogen tot een verhaal over 'boze jongeren' en moslim die zich onveilig voelen. De kritiek richt zich op wat wordt gezien als een vorm van publieke propaganda die de dader ontziet, integratieproblemen ontkent en antisemitisme onvoldoende serieus neemt. Dit sluit naadloos aan bij het frame 'Linkse bubbel faciliteert antisemitisme', waarin instituties als de NOS verweten wordt ideologisch blind te zijn voor antisemitisme. De vergelijken met het wegwuiven van Joodse zorgen in de jaren dertig voegt een extra morele urgentie toe en raakt aan het 'Herhaling van de geschiedenis'-frame.

4.2.2 De Volkskrant

4.2.2.1 | 7 oktober 2023 | Aanslag Hamas op Israël

De Volkskrant bericht, net als De Telegraaf, over de toegenomen angst onder Joodse Nederlanders na 7 oktober. Opvallend is dat deze krant zich onthoudt van het aanwijzen en beschuldigen van groepen vanwege antisemitisme, en ook geen bestuurlijke of politieke instituties verantwoordelijk stelt. Het grootste verschil met De Telegraaf is de afwezigheid van vijandbeelden. Wel is er kritiek op techgiganten als Elon Musk en Mark Zuckerberg, met name op hun verantwoordelijkheid voor de verspreiding van antisemitisme op sociale media (Bijlage 7.12) .

Een ander terugkerend thema is de nadruk op dialoog. Zo beschrijft een artikel hoe een moslim en een Jood in gesprek gaan als een voorbeeld van hoe polarisatie kan worden tegengegaan. Dit past inhoudelijk bij het "bestrijd haat niet met haat"-frame zoals eerder gezien bij Frans Timmermans (GL-PvdA).

4.2.2.2 | 10 maart 2024 | Opening van het Holocaustmuseum

Columnist Elma Drayer verbaast zich over de maatschappelijke neiging om antisemitisme te ontkennen of te herdefiniëren (Bijlage 7.13). Volgens haar was de aanval van Hamas op 7 oktober een antisemitische daad, en ze begrijpt niet waarom sommigen dit willen herleiden tot een landconflict. Ze wijst erop dat antisemitisme als term vaak pas erkend wordt als er zogenaamd 'logica' achter zou zitten, iets dat volgens haar fundamenteel onjuist is, omdat haat tegen Joden niet rationeel, maar structureel en irrationeel van aard is. Ze stelt:

“Antisemitisme is een gif. Als de feiten niet willen meewerken, verzin je er hier wat bij, laat je daar wat weg, dik je zus wat aan, keer je zo wat om – net zolang tot de schuld toch weer in Joodse handen ligt.” (Bijlage 7.13)

De retoriek van Drayer raakt aan meerdere bestaande frames, maar roept ook de suggestie op van een eigen frame: *“Antisemitisme: dat wat niet genoemd mag worden”*. Waar het probleem in het islamframe wordt gevonden in het weggijken en niet mogen benoemen van de islam als bron, stelt dit *antisemitisme-mag-niet-benoemd-worden-frame* dat het lastig wordt gevonden om iets antisemitisch te labelen zonder dat daar een tegenreactie opvolgt.

Daarnaast is het contrast groot in hoe de verschillende kranten de demonstraties bij de opening van het Holocaustmuseum beschrijven. In een nieuwsartikel in de Volkskrant staat:

“Sommigen zwaaien met Palestijnse vlaggen, anderen hebben megafoons bij zich, weer anderen houden bordjes omhoog met de woorden ‘nooit meer gebeurt nu weer’. Ze vinden het ‘wrang’, ‘hypocriet’ en ‘ongepast’ dat bij de opening [...] de Israëlsche president aanwezig is.” (Bijlage 7.24)

De krant kiest voor een beschrijvende toon die tracht te duiden wat de beweegredenen van de demonstranten zijn, zonder expliciete veroordeling. Een column in De Telegraaf daarentegen hanteert een veel vijandiger beeld van de demonstranten:

“De ceremonie werd verstoord door schuimbekkend tuig dat ‘ Hamas is mijn broer ’ riep, een Joden vrij Palestina wenste en ‘ kankerjoden ’ schreeuwde.” (Bijlage 7.14)

“Schuimbekkende, door buitengewoon gekleurde Hamas-berichtgeving geïndoctrineerde betogers, wier angstaanjagende gekrijs het Piri-Piri-kippetje van GL/PvdA in totale vervoering moet hebben gebracht.” (Bijlage 7.16)

De bewoordingen zijn extreem en koppelen het antisemitisme aan politieke vijanden. Het verschil tussen de twee kranten is exemplarisch: waar de Volkskrant vaker kiest voor nuance en context, gebruikt De Telegraaf framing van vijanden en verwijtende hyperbool. Hierbij wel de kanttekening dat het ene voorbeeld een nieuwsartikel is en het ander een column. Toch staan er ook in de columns van de Volkskrant niet zulke expressieve en emotionele woorden als in de Telegraaf.

4.2.2.3 | 6 mei 2024 | UvA demonstraties

Ook in deze periode kiest de Volkskrant voor een andere benadering dan De Telegraaf. Waar laatstgenoemde protestacties vrijwel uitsluitend als antisemitisch duidt, in vormen van het *“Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme”*-frame, benadrukt de Volkskrant juist de complexiteit van

het debat. Zo komen in de berichtgeving zowel Joodse pro-Palestina-demonstranten als Joodse pro-Israël-demonstranten aan het woord, waarmee beide kampen actief een stem krijgen (Bijlage 7.27).

In een column binnen dezelfde periode uit Elma Drayer stevige kritiek op het 4/5-meicomit  . Volgens haar functioneert hedendaagse Israël-kritiek in toenemende mate als een subtiële vorm van antisemitisme (Bijlage 7.28). Drayer stelt dat linkse en progressieve instituties, zoals het 4/5-meicomit  , media en publieke opinie, bijdragen aan een klimaat waarin Joden niet langer mogen definiëren wat antisemitisme is. In dit discours wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘goede’ en ‘foute’ Joden, afhankelijk van hun houding ten aanzien van Israël. Drayer’s betoog past binnen het “Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme”-frame, maar ontwikkelt zich ook tot een soort eigen frame, namelijk: *“Herdenken mag niet meer over Joden gaan”*. Hierbij gaat het over kritiek op de manier waarop slachtofferschap en herdenken geherdefinieerd worden in het progressieve discours, waarbij Joods lijden gerelativeerd wordt ten behoeve van lijden elders.

De Volkskrant besteedt ook aandacht aan de spagaat waarin universiteitsbesturen verkeren. (Bijlage 7.27) Anders dan De Telegraaf, die hen verwijt antisemitisme te faciliteren door niet in te grijpen, beschrijft de Volkskrant hoe universiteiten worstelen met de vervagende grens tussen academische vrijheid en politiek activisme. Bestuurders voelen tegelijkertijd de plicht om op te komen voor de veiligheid van Joodse studenten en medewerkers. In een hoofdredactioneel commentaar schrijft Pieter Klok over de moeilijkheid van verslaggeving over deze demonstraties.

“Het verlangen om een dominant frame op de protesten te plakken is groot, aan beide kanten. Voor de een zijn ze een dappere wanhoopskreet vanwege het leed in Gaza, voor de ander zijn ze overduidelijk antisemitisch. [...] Wij zien het als onze taak om de verschillende perspectieven te laten zien, maar vooral de onderliggende feiten te melden.” (Bijlage 7.30)

De uitspraak is illustratief voor de positionering van de Volkskrant als krant die zich bewust onthoudt van framing en eerder kiest voor veelstemmigheid en feitelijkheden. Die houding vertoont overeenkomsten met het framinggedrag van Frans Timmermans, die eveneens nuance zoekt, afstand houdt van vijandbeelden en het antisemitismedebat inbedt in bredere vraagstukken over onverschilligheid, uitsluiting en moreel leiderschap.

4.2.2.4 | 7 november 2024 | Maccabi-rellen Amsterdam

Ook in de Volkskrant komt het begrip “integratieprobleem” na de nacht van 7 november regelmatig terug, maar dan vooral als beschrijving van

het politieke debat, niet als een door de krant zelf ingenomen standpunt. De term wordt aangehaald als iets dat veel politici gebruiken, maar wordt ook bekritiseerd in ingezonden brieven. Zo wordt opgemerkt dat het vaak jongeren betreft die al generaties lang in Nederland wonen, en dat spreken over integratie in die context misplaatst is. Daarbij wordt benadrukt dat mensen met een andere huidskleur nog steeds ongelijk worden behandeld, wat het eigenlijke probleem zou zijn. Ook Timmermans distantieert zich van het spreken over een 'integratieprobleem' en zegt hierover: "Politici die het wangedrag van de daders van donderdagnacht afschuiven op Nederlandse moslims dragen niet bij aan de oplossing, maar vergroten het probleem."

De krant publiceert ook een opiniestuk van Chanan Hertzberger, voorzitter van het Centraal Joods Overleg (Bijlage 7.45). Hij stelt dat de Joodse gemeenschap de enige is in Nederland die zich structureel moet afschermen van de rest van de samenleving omwille van veiligheid. Hij vraagt zich af of Halsema en haar collega-burgemeesters daadwerkelijk in staat zijn de veiligheid in de toekomst te garanderen. "De hekken van de enige gated communities in Nederland zijn niet hoog genoeg meer," stelt ze. Deze kritiek past in het frame waarin het gezag en de staat tekortschieten in hun fundamentele taak om Joden te beschermen; *het gezag-heeft-gefaald-frame*.

Een bijzondere vermelding verdient een column uit de reeks *Het Transitie Journaal* van cabaretier Micha Wertheim (Bijlage 7.46), waarin op ironische wijze wordt gereflecteerd op het framingklimaat rondom antisemitisme en het Israël-Palestinaconflict. De tekst speelt in op hoe partijen elkaar voortdurend beschuldigen, hoe het geweld wederzijds is, maar hoe iedereen toch gedwongen wordt partij te kiezen. Wie nuance aanbrengt of begrip toont voor beide kanten, wordt neergezet als 'spelbederver'. Dit commentaar past bij het frame *Geen excuus voor antizionisme = antisemitisme*, maar fungeert daar als tegenframe: het laat zien hoe problematisch de geen-nuance houding is, omdat het zorgt voor een gepolariseerd debat waarin geen ruimte meer is voor grijstinten of wederzijds begrip. Het artikel past binnen de Volkskrant die de complexiteit van het conflict erkent en polarisatie bekritiseert, in tegenstelling tot De Telegraaf, die een veel eenduidigere lijn volgt.

4.2.2.5 | 22 november 2024 | Publicatie antisemitismeplan

In een opiniestuk van Hadassa Hirschfeld in de Volkskrant verschijnt een meer genuanceerde invulling van het 'Geen excuus voor antizionisme = antisemitisme'-frame. Zij stelt dat niet alle kritiek op Israël antisemitisch is, maar dat er wel degelijk een grens is: bijvoorbeeld wanneer kritiek

vermengd raakt met Holocaust-vergelijkingen of het karakter krijgt van antisemitische codetaal (Bijlage 7.63). Daarmee zet zij zich af tegen het frame waarin CIDI wordt neergezet als een verlengstuk van de Israël-lobby die alle kritiek op Israël antisemitisch zou noemen.

Opvallend is dat, naarmate het conflict voortduurt, ook steeds vaker kritiek klinkt op hoe Joden politiek worden ingezet. Dat zie je niet alleen in eerdergenoemde artikelen, zoals ook een artikel in De Telegraaf, maar ook in een column van Max Pam in de Volkskrant. Zijn centrale stelling luidt: Joden zijn een soort politiek wisselgeld geworden (Bijlage 7.67). Hij hekelt hoe rechtse partijen, onder het mom van de bescherming van Joden, de strijd tegen progressieve thema's als 'links-liberale open grenzen' en 'woke-extremisme' aanhalen. Volgens Pam is deze steun hypocriet, zeker gezien de antisemitische connecties van sommige Europese rechts-nationalistische partijen. Daarmee introduceert Pam een nieuw frame: 'Joden als rechtspolitiek wisselgeld'. Dit frame wijkt fundamenteel af van de andere frames in deze scriptie, omdat het antisemitisme niet centraal stelt als probleem an sich, maar juist de manier problematiseert waarop het thema antisemitisme wordt gebruikt voor politieke doeleinden. Ik heb dit frame niet opgenomen in de matrix, omdat het binnen het materiaal slechts één keer duidelijk naar voren komt. Tegelijkertijd is het wél een interessante bevinding, juist omdat het in de wetenschappelijke literatuur vaak gaat over antisemitisme in rechts-extreme kringen, terwijl die problematiek in het onderzochte media en politieke debat vrijwel afwezig blijkt. Daarnaast is het een passend woord dat aangeeft dat antisemitisme en de framing ervan dus politiek kan worden ingezet. Dit is ook waarom ik het woord "politiek wisselgeld" in mijn scriptietitel heb verwerkt.

5 Conclusie

De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat er een strijd gaande is omtrent het gebruik van de term antisemitisme. Wie claimt er wat antisemitisme is, wie wordt weggezet als naïef of onwetend, wie zijn er schuldig als bron van antisemitisme en wie worden er beschuldigd van het beschuldigen? De politieke partijen en kranten zullen er allen een eigen antwoord op formuleren. De resultaten laten zien dat dit thema ook in het Nederlandse politieke en maatschappelijke klimaat tot beroering en onenigheid leidt. Het is niet de intentie om een eenduidig antwoord te geven op de vraag wat de juiste of 'goede' interpretatie van antisemitisme is; integendeel, het doel is om aan te tonen hoe dit debat wordt ingekleurd en hoe dit middels framing gebeurt. In deze conclusie zullen de dominante frames, ofwel de frames die meermaals in zowel het politieke als het mediadomein terugkwamen en een plek in de framematrix verdienen, worden gepresenteerd. Hierbij wordt beschreven door wie het frame wordt gebruikt en hoe de media met dit frame omgaat. De resultatensectie heeft aangetoond dat de meest dominante frames niet statisch zijn, maar worden aangepast, versterkt of geherinterpreteerd, afhankelijk van de context van de betrokken partijen. Hieronder volgt een uiteenzetting van de zeven dominante frames die het politieke en mediadiscours over antisemitisme in Nederland domineren:

5.1. Islam-brengt-antisemitisme-frame

Het frame dat antisemitisme primair voorstelt als een probleem dat via islamitische immigratie Nederland is binnengekomen, is het meest uitgesproken aanwezig bij de PVV en Wilders. Daarnaast komt dit frame ook in mindere mate terug bij de BBB. Wilders positioneert de islamitische gemeenschap als de bron van hedendaags antisemitisme. Ook De Telegraaf gebruikt deze retoriek veelvuldig en vaak in dezelfde bewoording als Geert Wilders. Vooral in de context van de Maccabi-rellen en de UvA-demonstraties worden jongeren met een migratieachtergrond impliciet of expliciet als dader aangewezen. De Volkskrant distantieert zich van deze framing. De krant gaat eerder op zoek naar bredere maatschappelijke oorzaken en waarschuwt expliciet voor het stigmatiseren van hele bevolkingsgroepen. Hier is sprake van een tegenframe dat naast de Volkskrant ook gebruikt wordt door Timmermans GL-PvdA, waarin de oproep volgt haat niet met haat te bestrijden.

5.2. Bestrijd Antisemitisme niet met Moslimhaat-frame

Het tegenframe dat antisemitisme niet bestreden kan worden met moslimhaat is dus vooral aanwezig bij GL-PvdA en in mindere mate bij het

CDA. Het is dus een reactie die wordt ingezet als reactie op de neiging om de islamitische gemeenschap collectief verantwoordelijk te houden voor antisemitisme. Timmermans waarschuwt voor het gevaar van stigmatisering en pleit voor verbindend leiderschap. In de Volkskrant wordt dit tegenframe ook gebruikt. De krant publiceert interviews en reportages waarin beide groepen aan het woord komen om polarisatie te bestrijden. In het onderzoeksmateriaal blijkt dat in De Telegraaf een keer impliciet wordt gewaarschuwd voor het gevaar van moslimhaat.

5.3. Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame

Het frame dat politiek links, de culturele elite en instituties als media en universiteiten antisemitisme faciliteren door weg te kijken of te relativiseren, is prominent aanwezig bij de PVV, BBB en in mindere mate bij de VVD. Wilders en Van der Plas beschuldigen linkse politici en bestuurders van het toelaten van antisemitisme en het niet aanpakken van dit geweld. Dit frame wordt ook in De Telegraaf breed uitgemeten met felle columns en opiniestukken die linkse bestuurders en politici als Halsema en Timmermans verantwoordelijk houden voor het normaliseren van antisemitisme. De krant gebruikt grove taal en persoonlijke aanvallen. De Volkskrant weerhoudt zich van dit frame en gaat er juist tegenin (of kijkt er van weg) door aandacht te besteden aan de complexiteit van het probleem en het gevaar van politieke instrumentalisering van antisemitisme. In plaats van links als hoofdschuldige aan te wijzen, wordt gewezen op het belang van nuance, aansluitend op het onverschilligheidsframe van Timmermans.

5.4. Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme-frame

Het frame dat kritiek op Israël gelijkstaat aan antisemitisme wordt vooral gehanteerd door de PVV, BBB en in mindere mate door de VVD. Politici lijken dit frame te gebruiken om pro-Palestijnse demonstraties en activisme te delegitimeren en om onvoorwaardelijke steun aan Israël te rechtvaardigen. BBB legt binnen dit frame de nadruk op de onzin van de relativering. Zo stelt ze regelmatig dat een "Ja maar..." ongepast is. In De Telegraaf wordt dit *Geen-excuus-voor-antiozionisme = antisemitisme-frame* frequent gebruikt, bijvoorbeeld in de berichtgeving over de UVA-demonstraties, waar activisten worden beschuldigd van selectieve verontwaardiging en gecodeerde Jodenhaat. De Volkskrant is kritischer op deze gelijkstelling en biedt ruimte aan stemmen die waarschuwen voor het inperken van legitieme kritiek op Israël. Hier is sprake van reframing: waar De Telegraaf het frame versterkt, probeert De Volkskrant het te

nuanceren en te problematiseren. Tegelijkertijd publiceert de krant ook opiniestukken waarin wordt benadrukt dat antisemitisme wel gewoon antisemitisme benoemd moet kunnen worden.

5.5. Antisemitisme-symptoom-van-falende-integratie-en-gezag-frame

Het frame dat antisemitisme karakteriseert als symptoom van falend integratiebeleid en gezagscrisis is dominant bij de VVD, NSC, BBB en CDA. Deze partijen leggen de verantwoordelijkheid bij de overheid en de samenleving als geheel, en pleiten voor structurele hervormingen in integratie- en veiligheidsbeleid. Tegelijkertijd moet gezegd worden dat NSC de nadruk legt op een falend gezag en dat de mate waarin de islamitische gemeenschap een verantwoordelijkheid draagt in het integratiebeleid verschilt per partij. Zo stellen BBB, NSC en VVD dat ook de islamitische gemeenschap hier een verantwoordelijkheid indraagt, maar spreekt de CDA over een “wederkerige integratie”, dus dat het ook vanuit Nederland moet komen dat mensen goed kunnen integreren. De Telegraaf zet het *Antisemitisme-symptoom-van-falende-integratie-en-gezag-frame* breed uiteen, met de nadruk op het falen van bestuurders, gebrek aan daadkracht en de verantwoordelijkheid vanuit de islamitische gemeenschap. De krant roept op tot strengere maatregelen. De Volkskrant erkent het belang van integratie en gezag, maar waarschuwt opnieuw voor het gevaar van simplificatie en het aanwijzen van zondebokken.

5.6. Antisemitisme-is-kanarie-in-de-kolenmijn-frame

Het frame dat antisemitisme wordt gepresenteerd als een vroegtijdige waarschuwing voor bredere maatschappelijke problemen is vooral aanwezig bij de VVD en GL-PvdA. Dit frame benadrukt de collectieve verantwoordelijkheid van de samenleving om antisemitisme te bestrijden en waarschuwt dat het negeren ervan leidt tot normalisering van andere vormen van haat en uitsluiting. Waar Yeşilgöz vooral een beroep doet op de “verantwoordelijkheid van de samenleving”, doet Timmermans dat net anders door te beroepen op een “onverschillige samenleving”. Ook waarschuwt Yeşilgöz voor wat er kan gebeuren, en benoemt Timmermans dat het al gebeurt, refererend naar de moslimhaat. In De Telegraaf komt dit frame niet veel voor, terwijl in de Volkskrant dit frame voorkomt om te wijzen op de noodzaak van maatschappelijke solidariteit.

5.7. Herinneringsframe: Antisemitisme nu is herhaling van de geschiedenis

Het herinneringsframe, waarin hedendaags antisemitisme wordt gepositioneerd als een herhaling van patronen uit het verleden, is prominent aanwezig bij de BBB, VVD, NSC en GL-PvdA. Politici verwijzen frequent naar de Holocaust en de jaren dertig om de urgentie van het probleem te onderstrepen en om morele autoriteit te claimen. De BBB doet dit het meest nadrukkelijk door de indruk te scheppen dat we nog net niet aan de vooravond van de Holocaust staan. In De Telegraaf wordt dit frame ook versterkt door het gebruik van termen als "jodenjacht" en het citeren van Joodse stemmen die zich herinnerd voelen aan de oorlogsjaren. De krant gebruikt het frame om te waarschuwen voor de gevaren van weggijken en relativering. De Volkskrant gebruikt dit frame ook, maar nemen ook pas op de plaats en waarschuwen voor het gevaar van inflatie van Holocaust-retoriek.

6 Discussie

Frame-uitwisseling media en politiek

Uit de analyse blijkt dat kranten actief bijdragen aan de constructie, versterking of nuancering van frames. In de analyse van de dominante frames valt op dat bepaalde frames, zoals het “Islam-brengt-antisemitisme-frame” en het “Linkse-bubbel-faciliteert-antisemitisme-frame”, in zowel rechtse politieke partijen als in De Telegraaf prominent aanwezig zijn. Dit suggereert dat De Telegraaf in sterke mate politieke frames uit de rechtse hoek overneemt, versterkt en soms zelfs aandikt. Tegelijkertijd biedt de Volkskrant juist meer ruimte aan tegenframes die vooral door linkse partijen worden ingezet, wat wijst op een selectieve overname en bewerking van politieke frames door de media, afhankelijk van hun redactionele signatuur. De Telegraaf komt daarmee sterk overeen met de PVV en de BBB en in mindere mate met de VVD en NSC. De Telegraaf en de retoriek van PvdA-GL komen zelden overeen. De Volkskrant lijkt een stuk meer overeenkomsten te hebben met de PvdA-GL, dat ook ruimte laat voor nuance en kritische reflecties op dominante frames vanuit rechts. De resultaten sluiten aan op de bevindingen van Van den Heijkant et al. (2024) en Missier (2022), die laten zien dat media selectief omgaan met politieke frames en deze aanpassen aan hun eigen redactionele logica.

Toch is het op basis van deze kwalitatieve analyse lastig om met zekerheid te stellen of de media deze frames direct van de politiek overnemen, of dat er sprake is van een wederkerig proces waarbij media ook zelf frames introduceren die vervolgens door politici worden opgepikt. Wel valt op dat tegenframes vaak als reactie op dominante rechtse frames in het debat verschijnen, wat kan duiden op een volgorde waarin politieke frames eerst worden gezet vanuit rechts en vervolgens door media en andere politieke actoren worden beantwoord.

De vervolgvraag is waarom partijen bepaalde antisemitisme-frames aanhalen. Zo kan voorspelt worden dat de VVD Israël ziet als een liberale democratie en bondgenoot in de strijd tegen terrorisme; NSC is geworteld in een conservatief-christelijk moraal met aandacht voor Israël en antisemitismebestrijding en de PVV verbindt haar uitgesproken pro-Israëliëse positie aan islamkritiek en nationalistische motieven.

De rol van framesponsors; belangenorganisaties

Deze standpunten worden niet enkel door de partijen zelf bedacht, maar worden waarschijnlijk ook ingegeven door framesponsors (Maesele, 2010), belangenorganisaties. Verwacht kan worden dat

belangenorganisaties zoals het CIDI, Christenen voor Israël en de Israëlische diplomatieke vertegenwoordiging hierin een sleutelrol spelen. Zij onderhouden contacten met Kamerleden, organiseren werkbezoeken en leveren inhoudelijke input in beleidskringen. Het CIDI is bijvoorbeeld structureel aanwezig in het parlementaire debat, kent de politieke spelers en anticipeert actief op politieke en maatschappelijke discussies waarin Israël of antisemitisme ter sprake komt. Ook kan er gedacht worden aan antisemitismebestrijdingsnetwerken, zoals de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding (NCAB) en instellingen als de Anne Frank Stichting of het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK). Zo ontstaat een uitwisseling tussen politiek, media en belangenorganisaties waarin pro-Israëlische frames niet alleen van bovenaf worden uitgedragen, maar ook ondersteund worden door een infrastructuur van belangenvertegenwoordiging die deze frames inzet.

Het is belangrijk te benadrukken dat zonder onderzoek niks bevestigd kan worden. Juist vanwege de complexiteit en maatschappelijke gevoeligheid is het van belang om met zorgvuldigheid en transparantie naar deze dynamieken te kijken. In vervolgonderzoek zou het daarom relevant kunnen zijn om deze frame sponsors te analyseren: in hoeverre brengen zij zelf bepaalde dominante frames naar voren, en in hoeverre sluiten deze aan bij de retoriek van specifieke politieke partijen?

Validiteit, generaliseerbaarheid en beperkingen van de onderzoeksdata

Een eerste belangrijke kanttekening bij dit onderzoek betreft de validiteit en de mate waarin de resultaten generaliseerbaar zijn. Hoewel dit onderzoek een breed scala aan politieke partijen en mediabronnen heeft geanalyseerd, blijft de vraag of werkelijk alle relevante ontwikkelingen en perspectieven zijn opgenomen. Zo bracht VVD-Kamerlid Bente Becker in december 2024 een motie in over het bijhouden van gegevens over "culturele en religieuze normen en waarden van Nederlanders met een migratieachtergrond" naar aanleiding van de zogenoemde "integratiecrisis". Dit topic, dat indirect onderdeel uit zou kunnen maken van het Islam-brengt-antisemitisme-frame, kwam niet in de onderzoeksdata voor, waardoor de VVD in dit onderzoek niet hard wordt gelinkt aan dit frame. Terwijl dit in werkelijkheid dus anders kan liggen. Dit was bij voorhand te verwachten want de beperkingen van de zoekcriteria, de actualiteit rondom het Israëlijs-Palestijns conflict, en de impact daarvan op het Nederlandse debat over antisemitisme, illustreert hoe snel het maatschappelijke en politieke klimaat kan veranderen. Zo heeft het kabinet 20 mei 2025 bij de Europese Unie voorgelegd of ze

Israël niet moeten bevragen op de naleving van het handelsverdrag, en was er op 18 mei 2025 een Pro-Palestina demonstratie waar zo'n 100.000 op zou zijn afgekomen. Sterker nog, het kabinet is gevallen op 3 juni 2025. Reacties hierover vanuit politiek en media zijn niet opgenomen in dit onderzoek. Terwijl dit soort gebeurtenissen ervoor zorgen dat frames en de mate van het gebruik van een bepaald frame voortdurend in beweging blijven. Verder onderzoek kan dus aantonen of de in dit onderzoek aangetoonde frames en tegenframes representatief blijven in het media- en politiediscours.

Verder valt in het verslag op dat de beschrijving van tegenframes vooral afkomstig is van linkse partijen. Dit suggereert dat dominante rechtse frames in het debat als eerst zijn gevormd, waarop linkse partijen vervolgens reageren. Kwantitatief onderzoek over het verloop van tijd zou kunnen aantonen of deze reactie-tegenreactie volgorde klopt. Tegelijkertijd moet gezegd worden dat deze volgorde mede het gevolg is van de onderzoeksopzet: de analyse is gestart bij rechtse coalitiepartijen, waardoor de frames van linkse partijen logischerwijs als reactie zijn gecodeerd.

Verder is er in kwalitatief frame-onderzoek onvermijdelijk sprake van subjectieve elementen in de interpretatie. De keuze om een bepaald cluster van uitspraken als 'frame' te benoemen, is immers altijd mede afhankelijk van de interpretatie van de onderzoeker. Tegelijkertijd is dit risico ingedekt doordat de frames zijn gedefinieerd aan de hand van duidelijke criteria. Ook bevat dit onderzoek transparantie vanuit de onderzoeker om de lezer mee te nemen in zijn keuzes. Zo blijkt dit ook uit het feit dat de uiteindelijke lijst van frames (Bijlage 6) is teruggebracht van twaalf naar zeven.

Complexiteit van het antisemitisme debat en het opstellen van frames

Het kan geen kwaad om te benoemen dat het antisemitisme debat een enorm complex debat is. Politici bedienen zich vaak van vergelijkbare, maar net verschillende retoriek, waardoor het lastig is om scherp afgebakende frames toe te wijzen aan specifieke partijen. In de praktijk overlappen frames regelmatig, of worden ze door meerdere partijen op verschillende manieren gebruikt, dit heb ik ook in mijn studie duidelijk proberen te maken. Toch is in zekere mate abstractie nodig bij het opstellen van frames, omdat frames anders te veel tegen elkaar aanleunen, maar dit gaat soms ten koste van nuance.

Terugkoppeling literatuur

Aansluitend op de bevindingen van Stein (1998) en Sutcliffe (2024), die waarschuwen voor het problematische gebruik van de Holocaust als frame in hedendaagse debatten, laten de resultaten van dit onderzoek zien dat het "Antisemitisme-nu-is-herhaling-van-de-geschiedenis"-frame ook aanwezig is in dit debat. Echter, zoals Stein aantoont wordt de Holocaust per partij op eigen manier ingezet. Zo valt op dat rechtse partijen vaker de vergelijking met de jaren '30 maken om te waarschuwen voor vermeende parallellen tussen de huidige situatie en de opkomst van antisemitisme, terwijl linkse partijen dat frame gebruiken om te benadrukken dat antisemitisme een eeuwenoud en ook Europees probleem is.

In lijn met de kritiek van White (2020) op de verwevenheid van kritiek op Israël en antisemitisme, laten de resultaten van dit onderzoek zien dat het "Geen-excuus-voor-antizionisme = antisemitisme"-frame een prominente rol speelt in het Nederlandse debat. Vooral rechtse partijen en media hanteren dit frame om kritiek op Israël te delegitimeren. Waar in het theoretisch kader de verwachting werd geschept dat de IHRA-definitie terug zou komen in het onderzoeksmateriaal, blijkt uit dit onderzoek dat Nederlandse politici en media er niet expliciet naar verwijzen.

Zoals in het theoretisch kader werd besproken (Ruigrok et al., 2009; Shupak, 2017), is het debat over antisemitisme in Nederland nauw verweven met de Israëlisch-Palestijnse kwestie. De resultaten van dit onderzoek bevestigen dit, doordat veel van de dominante frames over antisemitisme direct of indirect gerelateerd zijn aan Israël en het conflict met de Palestijnen. De resultaten en de onderzoeksdata laat zien dat het debat over antisemitisme in Nederland niet los kan worden gezien van de bredere geopolitieke context en de complexe emoties en ideologieën die met het Israëlisch-Palestijnse conflict verbonden zijn.

Relevantie van de bevindingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De bevindingen van dit onderzoek zijn, naast de eerder genoemde beperking, sterk relevant omdat ze inzicht geven in de manier waarop antisemitisme wordt geframed in het Nederlandse politieke en medialandschap, maar gezien de beperkingen van het onderzoek en de complexiteit van het thema zou verschillend vervolgonderzoek aan te raden zijn. Ten eerste zou het waardevol zijn om het tijdsbestek van het onderzoek te beperken tot een specifiek moment of gebeurtenis, zoals de UvA-demonstraties of een kamerdebat over de aanpak antisemitisme, om zo de dynamiek van frames en tegenframes nog gedetailleerder te kunnen

analyseren. Daarnaast is het aan te bevelen om ook andere politieke partijen, zoals de SGP, ChristenUnie en DENK, te betrekken, gezien hun unieke positie in het debat. Verder zou het ook waardevol zijn om interviews te houden met fractieleiders, woordvoerders en redacties van de kranten om hun bewustzijn en strategieën rondom framing van antisemitisme bloot te leggen.

Tot slot, de dominantie van frames die antisemitisme koppelen aan specifieke groepen of ideologieën draagt bij aan polarisatie, de toon waarop dit gebeurt, bemoeilijkt het vinden van de nuance en het vinden van beleidsoplossingen waarbinnen specifieke groepen niet worden uitgesloten. Tegelijkertijd is het nu nog niet vast te stellen dat beleidsoplossingen aan de hand van de dominante frames daadwerkelijk zijn doorgevoerd, maar de toon van bepaalde frames vanuit de media en rechtse politiek bieden voeding voor het stigmatiseren van de islamitische gemeenschap, de cultuursector, onderwijsinstellingen en bestuurders vanuit linkse politieke partijen.

LITERATUURLIJST

- Althaus, S. L. (2003). When news norms collide, follow the lead: New evidence for press independence. *Political Communication*, 20(4), 381-414.
- Baugut, P. (2021). Advocating for minority inclusion: How German journalists conceive and enact their roles when reporting on antisemitism. *Journalism Studies*, 22(4), 535-553.
- Bennett, W. L. (1990). Toward a theory of press-state relations in the United States. *Journal of Communication*, 40(2), 103-125. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1990.tb02265.x>
- Boztas, S. (2024, November 8). Amsterdam police arrest more than 60 people after attacks on Israeli football fans. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2024/nov/08/israel-sends-rescue-planes-football-fans-reportedly-attacked-amsterdam>
- Brants, K., & Van Praag, P. (2017). Beyond media logic. *Journalism Studies*, 18(4), 395-408. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2015.1065200>
- Bro, P. (2019). Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles. *Journalism*, 20(4), 504-519.
- Charles, M. (2019). Advocacy journalism. *The International Encyclopedia of Journalism Studies*, 1-5.
- CIDI. (2023). *Monitor Antisemitische Incidenten*. Geraadpleegd op 29 januari 2025, van <https://www.cidi.nl/wp-content/uploads/2024/04/Monitor-Antisemitische-Incidenten-2023.pdf>
- Cravatts, R. (2011). Antisemitism and the campus left. *Journal for the Study of Antisemitism*, 3(2), 407-442.
- D'Angelo, P., & Kuypers, J. A. (2010). *Doing news framing analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. Routledge.
- EenVandaag. (2025, 25 februari). *Zetelpeiling*. EenVandaag.AvroTros. Geraadpleegd op 2 maart 2025, van <https://eenvandaag.avrotros.nl/peilingtrends/politiek/zetelpeiling/>
- Ensel, R., & Stremmelaar, A. (2012). Speech acts. Observing antisemitism and Holocaust education in The Netherlands. In *Perceptions of the Holocaust in Europe and Muslim Communities: Sources, Comparisons and Educational Challenges* (pp. 153-171). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Entman, R. M. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication*, 57(1), 163-173.

- Gerstenfeld, M. (2016). Anti-Israelism and anti-Semitism: Common characteristics and motifs. *Jewish Political Studies Review*.
<https://www.jstor.org/stable/pdfplus/25834724.pdf>
- Goldfeder, M. (2021). Defining Antisemitism. *Seton Hall L. Rev.*, 52, 119.
- Hitchcock, J. (2023). Framing Palestinian rights: A rhetorical frame analysis of vernacular Boycott, Divestment, Sanctions (BDS) movement discourse. *Rhetoric Society Quarterly*, 53(2), 87-103.
- IHRA. (z.d.). *De werkdefinitie van antisemitisme van de IHRA*. Holocaustremembrance. Geraadpleegd op 27 januari 2024, van
<https://holocaustremembrance.com/resources/de-werkdefinitie-van-antisemitisme-van-de-ihra>
- Judaken, J. (2008). So what's new? Rethinking the 'new antisemitism' in a global age. *Patterns of Prejudice*, 42(4-5), 531-560.
- Klug, B. (2015). Interrogating 'new anti-Semitism'. In *Racialization and Religion* (pp. 84-98). Routledge.
- Lawrence, R. (2010). Researching Political News Framing. In P. D'Angelo (Red.), *Doing News Framing Analysis* (1), pp. 265-286. New York, Amerika: Routledge.
- Lerman, A. (2015). The 'New Anti-Semitism'. *Centre For Research On Migration, Refugees And Belonging Discussion Paper Series*, 1(1).
- MacDonald-Dennis, C. (2006). Understanding Anti-Semitism and its Impact: A New Framework for Conceptualizing. *Jewish Identity, Equity & Excellence in Education*, 39(3), 267-278. <https://doi.org/10.1080/10665680600792794>
- Maesele, P. (2010). On Neo-luddites led by Ayatollahs: The Frame Matrix of the GM Food Debate in Northern Belgium. *Environmental Communication*, 4(3), 277-300.
<https://doi.org/10.1080/17524032.2010.499211>
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187. <https://doi.org/10.1086/267990>
- Missier, C. A. (2022). The Making of the Licitness of Right-Wing Rhetoric: A Case Study of Digital Media in the Netherlands. *SAGE Open*, 12(2).
<https://doi.org/10.1177/21582440221099527>
- Rensmann, L. (2020). The Contemporary Globalization of Political Antisemitism: Three Political Spaces and the Global Mainstreaming of the 'Jewish Question' in the Twenty-First Century. *Journal of Contemporary Antisemitism*, 3(1), 83-107.
<https://doi.org/10.26613/jca/3.1.46>
- Ruigrok, N., van Atteveldt, W., & Takens, J. (2009). Shifting frames in a deadlocked conflict?. In *Proceedings (on-line) of the Annual Convention of the International Studies Association (ISA2009)*. New York.

- Shaw, M. (2015). Conceptualising and theorising antisemitism and racism: The structural context of Israel-Palestine. *Journal of Holy Land and Palestine Studies*, 14(2), 149-164.
- Shupak, G. (2017). *The Wrong Story: Palestine, Israel, and the Media*. OR Books.
- Stein, A. (1998). Whose memories? Whose victimhood? Contests for the Holocaust frame in recent social movement discourse. *Sociological Perspectives*, 41(3), 519-540.
- Sutcliffe, A. (2024). Whose feelings matter? Holocaust memory, empathy, and redemptive anti-antisemitism. *Journal of Genocide Research*, 26(2), 222-242.
- Tamez, H. D. L., Anastasio, N., & Perliger, A. (2024). Explaining the Rise of Antisemitism in the United States. *Studies in Conflict And Terrorism*, 1–22.
<https://doi.org/10.1080/1057610x.2023.2297317>
- Van Gorp, B. (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *KWALON*, 12(2).
<https://doi.org/10.5117/2007.012.002.005>
- Data School (2023). Spelen met vuur: Hoe de wisselwerking tussen de Tweede Kamer en sociale media woede aanwakkert. In Universiteit Utrecht (pp. 4–62) [Report].
https://dataschool.nl/wp-content/uploads/sites/425/2023/10/Spelen_met_vuur.pdf
- Van Den Heijkant, L., Skovsgaard, M., & Vliegenthart, R. (2024). Framing Policy Reform in Europe. A Comparative Study of Frame Variation Across Countries, Newspapers, and Time. *Journalism Studies*, 25(10), 1138–1159.
<https://doi.org/10.1080/1461670x.2024.2358117>
- Vellenga, S. (2018). Anti-Semitism and Islamophobia in the Netherlands: concepts, developments, and backdrops. *Journal Of Contemporary Religion*, 33(2), 175–192.
<https://doi.org/10.1080/13537903.2018.1469257>
- Waxman, D., Schraub, D., & Hosein, A. (2022). Arguing about antisemitism. *Ethnic and Racial Studies*, 45(9), 180